

Pengevirke 2

2005

TIDSSKRIFT

FOR NY BANKKULTUR

JULI

**Mad, vand
& energi**
– lokalt og globalt

Pengevirke 2-2005

udgives af
Merkur, Danmark og
Cultura Sparebank, Norge

E-mail
merkurbank@merkurbank.dk
cultura@cultura.no

Hjemmesider
www.merkurbank.dk
www.cultura.no

Udkommer
4 gange om året
Næste gang 28. september 2005
Oplag: 8.250

Frist
for bidrag til næste nummer er
29. august 2005

Danske indlæg
sendes til Merkur
Bispensgade 16, Postboks 550
DK-9100 Aalborg
uggerby@mail.dk

Norske indlæg
sendes til Cultura Sparebank
P.b. 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo
jannikeo@cultura.no

Redaktionsgruppen består af
Ole Uggerby (ansv. i Danmark)
uggerby@mail.dk
Arne Øgaard (ansv. i Norge)
arne.oegaard@steinerskolen.no
Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Tryk
Bræmer Tryk A/S
FSC co-certificeret
Miljøcertificeret ISO 14001
Trykt på: RePrint FSC

Tema denne gang
Mad, vand og energi i globalt perspektiv

Tema for kommende numre
3/2005 det sociale aspekt i globalt perspektiv
4/2005 de ni museri i kunstner
- og hvordan de udtrykker sig i dag

Pris for 2005: Kr. 150,- Benyt konto:
Cultura: 1254.96.00555
Merkur: 8401-9180227

Forsidefotos
Kirsten Arup, Ellinor Møller
og Jens Galschoit (www.aidoh.dk)

De holdninger og synspunkter, der kommer til udtryk i bladet i de enkelte artikler og indlæg er de pågældende forfattere selv ansvarlige for.
De er således ikke nødvendigvis udtryk for redaktionens synspunkter.

I n d h o l d

3	En planet under pres	af Lester Brown
4	Hvem skal eie vannet?	af Trude Malthé Thomassen
5	Økologisk mælk giver renere vand	af Per Breindahl
6	Verdensmarkedet, miljø og bæredygtig udvikling	af Det Økologiske Råd
8	Kolonihagen utvider	af Katrine B. Engdahl
8	Leserbrev: Stortingsvalget 2005	
9	Økologisk mad koster det som mad burde koste!	af Anya Hultberg Hansen og Malis Ravn
10	Gedekid	af Kirsten Arup
11	Den Globale Ulighed som verdenskort	
12	Biodynamisk dyrkning er bedst!	af Klaus Loehr-Petersen
14	Krogagergård	af Ole Uggerby
15	Om finansielle græshopper	af Lars Pehrson
16	I en grøn lunge	af Arne Øgaard
16	Lykkelige og ulykkelige penge	af Ole Flagsted
17	Hvem skal eie bondens frø?	af Arne Øgaard
18	Nyt fra Merkur / Cultura	
20	Problemet er ikke globaliseringen	af Arne Øgaard
21	Naturkamp er kulturkamp	af John Holten-Andersen
22	Ø-kvæget	af Heine Refsing
24	Smånyt	
26	En planet under pres - fortsat	
28	Aktuelle bøger	
30	Økologisk nedsmeltning i Kina	af Lester R. Brown
31	Vårt skattkammer - Barentshavet	af Anne-Beth Skrede
32	Møde med de andre, møde med deg selv!	af Morten Stene
33	Annoncer	
35	Tools for self reliance	af Christine Bakke

At vide uden at handle er ikke at vide

Nærværende blad indeholder et lille udpluk af beretninger fra det virkelige liv – om mennesker i vores kundeskare, der handler og agerer ud fra deres viden om verdens tilstand og ud fra deres egen indre impuls og vilje til at gøre en forskel. Mennesker, der ikke behøver yderligere information for at beslutte sig og gå i gang. De gør deres viden produktiv.

Derimod bliver befolkningernes tålmodighed sat på hård prøve, efterhånden som den fælles viden om de fælles problemer, gang på gang bliver negligeret af beslutningstagerne både på nationalt og globalt plan. Når verdens stats- og regeringschefer mødes til FN-topmødet i september skal de dels gøre status over de såkaldte Millennium-mål, og dels tage nye initiativer. Men først og fremmest skal de vise handlekraft.

Handlekraft er der til gengæld nok af i det globale erhvervsliv. Her bliver der hentet overskud og profitter hjem, som der sjældent er set mage til. Også det er der bred viden om.

Der hvor tålmodigheden kommer på prøve er ved iagttagelsen af den voksende kløft, mellem det, vi som mennesker gør og det vi burde gøre.

Som menneskehed mangler vi i himmelråbende grad en nerve mellem vores indre og ydre liv – en kraft, der kan bringe overensstemmelse mellem viden og handling. Vi har alt hvad der skal til for at ændre tingenes tilstand – blot ikke kraften til at gøre det.

Ideer og bidrag også til kommende temaer modtages med glæde og tak.

Det er ligeledes med tak og glæde, når vi fra redaktionen side oplever, at vores henvendelser til potentielle bidragsydere bliver mødt med velvilje!

God sommer.

Red.

En planet under pres

Da verdens befolkning er fordoblet, og den globale økonomi har ekspanderet til det syvdobbelte i løbet af det sidste halve århundrede, er vore krav til jorden blevet overdrevne. Vi beder jorden om at give mere, end den kan blive ved med at give, og skaber dermed en boble-økonomi.

Af Lester R. Brown

Vi fælder træerne hurtigere, end de vokser op, overgræsser græsland og omdanner det til ørkener, overudnytter grundvands-reserverne og tølægger floderne. På vores agerland overstiger erosionen dannelsen af ny jord, hvilket langsomt fratager jorden dens iboende frugtbarhed. Vi tager fiskene fra havene, hurtigere end de kan formere sig.

Vi udleder kuldioxid (CO₂) i atmosfæren, hurtigere end naturen kan optage det, hvilket skaber en drivhuseffekt. Når atmosfærens CO₂-niveau stiger, stiger også jordens temperatur. Ødelæggelsen af levesteder og forandringerne i klimaet dræber hele arter af planter og dyr, langt hurtigere end nye arter kan udvikle sig, og igangsætter den første masseudryddelse siden den, der udryddede dinosaurerne for 65 millioner år siden.

Hele vejen op igennem historien har menneskene levet af jordens bæredygtige ydelse - renterne af dens naturlige ressourcer. Men nu er vi gået i gang med at forbruge selve hovedstolen. I økologien - som i økonomien - kan vi både forbruge af hovedstolen og renterne, men kun på kort sigt - i det lange løb vil den praksis føre til konkurs. I 2002 konkluderede et hold videnskabsmænd ledet af Mathis Wackernagel, analytiker hos Redefining Progress, at menneskehedens samlede forbrug første gang oversteg planetens regenerative kapacitet omkring 1980. Deres studie, der blev offentliggjort af USA's nationale videnskabsakademi, anslø, at vores forbrug i 1999 overskred denne kapacitet med 20 procent: Vi tilfredsstiller vores overdrevne behov ved at overforbruge jordens naturlige ressourcer

og dermed reelt skabe en global boble-økonomi. Boble-økonomier er ikke noget nyt. Amerikanske investorer fik et godt indblik i fænomenet, da boblen i hightech-aktier brast i 2000, og NASDAQ, der måler værdien af disse aktier, faldt med ca. 75 procent. Japan havde en lignende oplevelse i 1989, da boblen i fast ejendom brast, hvilket fik aktier og ejendomsværdier til at falde med 60 procent. Følgervirkningerne af dette kollaps bl.a. i form af mængder af gæld, der aldrig kan betales - har efterladt den engang så dynamiske japanske økonomi som en dødssejler lige siden.

Sprængningen af disse to bobler berørte primært folk, der boede i USA og Japan, men den globale boble-økonomi, som er baseret på overforbruget af jordens naturlige kapitalgoder, vil få betydning for hele verden. Når mad-boble-økonomien brister på grund af vandmangel, vil fødevarerpriserne stige i hele verden.

Udfordringen for vores generation er som nævnt at lukke luften ud af den økonomiske boble, før den sprænges.

Desværre har politiske ledere, diplomater og medier i hele verden siden 11. september 2001 været optaget af terrorisme og senest af krigen i Irak. Terrorismen er da bestemt et vigtigt spørgsmål, men hvis det fjerner vores opmærksomhed fra de miljømæssige udviklingstendenser som underminerer vores fremtid, før det er for sent at vende dem, så vil Osama bin Laden og hans tilhængere have opnået deres mål: at smadre den vestlige civilisation på en måde de ikke selv kunne have forudset.

Artiklen fortsætter på side 26...

Hvem skal eie vannet?

Global utfordring – lokalt ansvar!

Av Trude Malthe Thomassen

Det foregår en storstilt kommersialisering av drikkevannet verden over. Og Norge er ikke unntatt denne utviklingen. Det skyldes både en liberaliseringsglad regjering, men også det faktum at vi er medlem av WTO og EØS.

Både GATT-avtalen (av 1986), som er grunnlaget for opprettelsen av WTO og to av EUs søyler – fri flyt av tjenester og kapital – bærer bud om at drikkevannet, like lite som strømforsyningen, er unntatt fra markedsliberalismens prosjekt om å redusere absolutt alt til vare. Innen WTO og EU er det ikke spørsmål om drikkevannet skal kommersialiseres, bare når tiden er moden. I Norge legges det opp til et finansieringssystem, som gjør at vannforsyningen blir interessant for investorer. Og etter at Mattilsynet overtok ansvaret for kvalitetskontrollen av drikkevannet i Norge, blir vann definert som vare. Man forsøker å få oss til å se på drikkevannet som en vare det finnes svært begrensede mengder av, og som vi både må spare på og være villige til å betale for.

Siden FNs internasjonale ferskvannsårs 2003, er vi jevnlig blitt foret med opplysningen om at 1,2 milliarder mennesker er uten tilgang til tilstrekkelige mengder drikkevann. Vi får sjelden vite noe om årsakene. Men FN har satt seg som mål å halvere antall mennesker som ikke har tilgang til rent vann innen 2015.

Jorden har nok vann til alles behov

Hvis ferskvannet hadde vært likelig fordelt jorden rundt, ville hvert menneske kunne bruke mer enn 4.000 liter hver dag. I den industrialiserte verden, der forbruket er størst, er gjennomsnittsforsbruket 500 liter. Det vil si at jorden har mer enn nok vann til å dekke alles behov. Globalt tar jordbruket 69% og industrien 23% av ferskvannet, mens bare 8% går til husholdningsforbruk. Ferskvann er en rikelig og fornybar ressurs, der resirkuleringen – under naturlige forhold – kunne holdt ferskvannsmengden konstant. Det er imidlertid ikke tilfellet i dag, da blant annet grunnvannskilder tømmes hurtigere enn de lar seg fylle. Forholdene er ikke naturlige – eller med et moteriktig ord 'bærekraftige'. Vi har fått klimaendringer, som har ført til at områder med tilstrekkelig nedbør utsettes for enda mer nedbør, mens de tørre områdene blir stadig tørrere. Men det er ikke utelukkende klimaendringer, som fører til vannmangel i deler av verden.

Det finnes også en grad av overforbruk. Det gjelder imidlertid ikke husholdningene, slik vi kan få inntrykk av, men overforbruk i landbruk og industri, inkludert turistindustri og lignende. Noen steder er det heller ikke mangel på vann, men mangel på vann det er mulig å drikke. Vannet er forurenset grunnet avrenning av sprøytemidler og kunstgjødsel fra jordbruket eller utslipp fra industrien. Så er det eksempler på land med god tilgang til drikkevann, som Etiopia, men som mangler en infrastruktur til å fordele vannet. Andre deler av verden har, om ikke lite vann, så i alle fall, for lite, til å drive et jordbruk der det dyrkes vannintensive planter.

I Kerala i India tappet Coca Cola så store mengder vann fra en grunnvannskilde, at lokalbefolkningen har vært uten vann i tre år. Myndighetene kjører drikkevann inn i området med tankbiler, men befolkningen får ikke vann til avlingene sine.

Vannkrigene er i gang, men de blir ikke fremstilt som det. Foreløpig blir de i høyden karakterisert som konflikter. Israel er et forholdsvis tørt land, men med et intensivt jordbruk. Grunnvannstanden er sunket faretruende og landet har nylig inngått en avtale med Tyrkia om levering av vann på tankskip. Det skal betales med våpen. Samtidig planlegges det et avsaltingsanlegg, som skal forsyne palestinerne på Vestbredden med avsaltet sjøvann. Det tenker man seg finansiert av det internasjonale samfunn, mens Israel selv tømmer grunnvannsforkomstene under Vestbredden. Palestinerne har fått forbud mot å bore brønner.

Multinasjonale selskaper kontrollerer økende del av vannforsyningen

FN satsar på utbygging av vannforsyningssystemene i fattige land. Det koster penger, mye penger. De skal blant annet skaffes til veie gjennom Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF). Disse institusjonene krever imidlertid at vannforsyningen privatiseres før de er villig til å yte lån. Den generelle politikken til Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet er å kreve skatteletter og reduksjoner i offentlige utgifter. Gendaen er markedsliberalisme – under navn av omstrukturingsprogrammer. Det får ofte den konsekvens at vannforsyningen blir overlatt til multinasjonale selskaper.

Disse er også på full fart inn i norsk vannforsyning. Vivendi er tilstede i Norge gjennom eierskap til Norsk Gjenvinning, Connex, Onyx Industriservice, Krüger og Veolia Water. Krüger skal installere Oset vannrenseanlegg for Oslo kommune, mens Veolia Water har opsjon på 20 års drift. Et annet multinasjonalt selskap, Suez, driver avløpet i Oslo gjennom selskapet Anglian Water. Det finskbaserte Fortum sikter seg i første rekke inn på vannforsyningen i Østfold og Akershus. Derfra er ikke veien lang til Sverige....

Det siste som er skjedd i Norge er at konsesjon for drikkevannsuttak blir gitt til energiselskaper. Det innebærer at retten til vann kan selges.

Trude Malthe Thomassen Daglig leder i VANNBEVEGELSEN. Folkebevegelsen for bevaring av vann som fellesgode. Internasjonal kontakt i GlobeNet3. Styremedlem i Vestfold Nei til EU. Leder Miljøpartiet De Grønne Sandefjord. Styremedlem i Miljøpartiet De Grønne Vestfold. Nasjonal talsperson for Miljøpartiet De Grønne. Styrerepresentant i Forsvarsforeningen i Sandefjord. Deltok i World Social Forum 2003 i Porto Alegre, Brasil sammen med GlobeNet3. Reiste med den tyske noden i GN3, Netzwerk Dreigliederung, til WTO-møtet i Cancun, Mexico. Kontakt: watermov@online.no

Økologisk mælk giver renere vand

Af Per Breindahl

For hver liter økologisk mælk der sælges, spares 200 liter grundvand for mødet med pesticider.

Eksemplet bliver krumtappen i en stor kampagne som Økologisk Landsforening og Danmarks Naturfredningsforening dette efterår gennemfører om økologi og rent drikkevand.

Regnestykket bygger på, at der under hver hektar landbrugsjord i gennemsnit dannes 1,5 mio. liter drikkevand. Hver hektar med malkekvæg giver grundlaget for produktion af 7.200 liter mælk. En liter mælk er altså med til at sikre, at 200 liter af fremtidens drikkevand ikke skal sive gennem en mark, hvor der er brugt pesticider. Tilsvarende regnestykker kan opstilles for æg, kød og grøntsager.

Når vi alle kommer hjem fra ferie, og i udlandet er blevet mindet om, hvor besværligt det er, at man der skal købe sit drikkevand på flaske, vil man kunne finde brochurer og plakater om økologi og rent drikkevand i dagligvarebutikker overalt i landet. Samtidig åbner kampagnehjemmesiden: www.vandfrahnen.dk

Da økologien bidrager positivt til løsning af drikkevandsproblemet – det miljøproblem danskerne er mest optaget af – bør valget af økologi ikke kun være et spørgsmål for den enkelte under den daglige tur med indkøbskurven. Omlægning til økologi bør også være et vigtigt tema for alle, der tager beslutninger om de måltider, vi spiser, hvor vi er mange sammen: F.eks. på arbejdspladser, på hoteller, på

sygehuse, i ældreplejen og på skoler. Erfaringerne viser, at økologisk mad ikke er dyrere end traditionel kost, hvis omlægningen gribes rigtigt an.

Den økologiske uge

Alle, der ønsker at vide mere om økologi, får i weekenden 3. og 4. september mulighed for at besøge et økologisk høstmarked. Langt over 100 økologiske landmænd landet over slår dørene op og byder familien Danmark indenfor.

På nogle af de økologiske landbrug bliver der mulighed for at "Gå på vandet". Ved økologiske landbrug, der ligger på områder, hvor der indvindes drikkevand, vil der blive arrangeret gå-ture med en guide. Høstmarkederne og "Gå på vandet" er en del af de mange aktiviteter der i uge 35 bliver holdt som led i Den økologiske Uge.

Piger hjælper til ved ødag hos økologisk landmand Karl Lund ved Rønde.

Fotograf: Morten Telling

Per Breindahl Kommunikationschef, Økologisk Landsforening.

Nærmere information Økologisk Landsforening og vore arrangementer kan findes via foreningens hjemmesider: www.okologi.dk – www.alt-om-okologi.dk – www.okoland.dk

Under hver græsmark med en økologisk ko dannes 200 liter drikkevand uden pesticider for hver liter produceret mælk.

Fotograf: Morten Telling

Økologisk mælk og sundhed

Økologisk mælk kan indeholde mere fytoøstrogen end konventionel mælk. Det viser en foreløbig undersøgelse af mælk fra 17 gårde. Fytoøstrogener kan virke forebyggende på hormon-afhængige sygdomme som kræft (bryst-, prostata-, og tyktarmskræft), hjerte-karsygdomme og knogleskørhed. Disse egenskaber forventes at bidrage til bedre sundhed ved brug af økologisk mælk. Læs artiklen om undersøgelsens resultater på www.foejo.dk

I foråret blev der med en aktionsuge i København indledt en kampagne for Retfærdig Verdenshandel. Kampagnen fortsætter frem mod det næste WTO ministermøde i Hong Kong til december. I Danmark var 17 organisationer med til at afvikle en række debattmøder, happenings og andre initiativer – bl.a. udstillingsfiguren af kunstneren Jens Galschiøt (se foto)

Verdensmarkedet, miljø og bæredygtig udvikling

Fra Det økologiske Råd

Verdensmarkedet er en kompliceret størrelse, hvor mange lokale forhold og lange historiske forløb har ført til de ulige betingelser, der på mange områder hersker i dag. Handel på verdensmarkedet har enorm betydning for de økonomiske vilkår i de enkelte lande, og dermed for udviklingsbetingelser for både mennesker og miljø. Beslutninger om verdensmarkedet bliver i høj grad taget i WTO (World Trade Organisation) og i EU, som repræsenterer Danmark i WTO. Desuden er der forhold, der afgøres nationalt.

WTO

WTO blev etableret i 1995 som en ny selvstændig organisation, der ikke er en del af FN systemet. For tiden er der ca. 150 lande med i WTO, hvoraf de største økonomier er USA, Canada, Japan, EU samt Kina, som er kommet med i 2001, mens Rusland har observatørstatus. WTO's overordnede formål er at sikre ikke-diskrimination og gennemsigtighed i de internationale handelsbetingelser. WTO bygger videre på GATT, (General Agreement on Tariffs and Trade) der blev etableret i 1947, og hvor der siden er kørt forhandlingsrunder om verdenshandelen.

WTO bygger på en række principper, f.eks. princippet om ens produkter – der skal sikre at der ikke diskrimineres mellem ens varer. I WTO forhandles der bl.a. om landbrugsstøtte, tjenesteydelser, investeringer og patenter. Desuden afgøres tvistigheder – der er afgjort over 300 sager i løbet af de 10 år WTO har eksisteret. Siden 2000 er 60% af sagerne fremført af u-landene.

EU's landbrugspolitik

Landbrug og handel med landbrugsvarer er stadig af meget stor betydning for verdensmarkedet og forhandlingerne i WTO, og landbrugspolitikken i de enkelte lande og grupper af lande er derfor af stor betydning. EU's landbrugspolitik er historisk bygget op med en produktionsstøtte – pr. tons kød, mælk, korn osv., og blev oprindeligt sat i værk for at sikre en tilstrækkelig fødevarerforsyning i Europa efter 2. verdenskrig. Fra at være en støtte bundet op på mængde, blev støtten i 1992 ændret til at være støtte pr. ha med forskellig sats til f.eks. korn eller sukkerroer. Fra 1. januar i år betyder en ny landbrugsreform, at hovedparten af landbrugsstøtten er omlagt til en ensartet støtte pr. arealenhed (kaldet enkeltbetalingsordningen) uafhængigt af hvad der dyrkes – der støttes med ca. 2300 kr./ ha med korn, græs i omdrift, raps eller andet. Det kaldes afkoblet støt-

te, da de økonomiske tilskud til landbruget ikke længere følger mængden eller arten af produkter.

EU's nye landbrugsreform indebærer samtidig en meget langsom aftrapning af landbrugsstøtten (med 1% om året i perioden 2007 – 2013), men princippet om økonomisk støtte til de europæiske bønder røres der ikke ved. På den måde opretholdes en indkomstkompensation, der på den ene side er med til at holde liv i mange landdistrikter, kulturlandskaber og mange mindre landmænd, og på den anden side giver EU's effektive landbrug store fordele på verdensmarkedet. Pointen er, at landbrugsstøtten både har fordele og ulemper. EU's landbrugsreform er et skridt i den rigtige retning for at bevare fordelene og fjerne ulemperne ved landbrugsstøtten, men der er brug for langt større ændringer i landbrugspolitikken.

Hvad betyder landbrugsstøtten i Nord for de fattige i Syd?

Der ydes også landbrugsstøtte i andre lande, bl.a. USA og Canada. Den historiske betydning af, at landbruget i de rige lande har fået massiv økonomisk støtte, mens landbruget i de fattigste lande typisk er blevet beskattet med henblik på at støtte industriudviklingen og udviklingen i byerne, har været en af de afgørende faktorer for, at produktionsbetingelser og konkurrencevilkår på verdensmarkedet i dag er katastrofalt ulige.

Handelsbarriererne told og eksportstøtte

Toldsatserne i EU er gennem de seneste årtier blevet reduceret via forhandlinger i GATT / WTO, men der er stadig told på en række varer, og tolden er typisk højere på forarbejdede varer end på råvarer. EU har indført "Everything but arms"-ordningen, som giver de fattigste ulande (42 lande, kaldet AVS-landene) mulighed for at eksportere alle varer, undtagen våben, til EU uden toldmure. Men man har midlertidigt undtaget sukker, bananer og ris fra ordningen, og det er netop nogle af de varer, hvor de fattigste lande er hårdest ramt.

Parallelt er eksportstøtten blevet trappet ned, men der er stadig eksportstøtte til visse varegrupper. Eksportstøtten er med til at sikre at overskudsproduktionen fra EU kan afsættes på verdensmarkedet hvilket ofte fører til dumpning på u-landenes markeder.

Andre problemstillinger

Situationen i de fattigste lande, der i dag i høj grad er fastholdt i rollen som råstofleverandører, er det klassiske og grelle eksempel på,

Skulpturen "Kogalskab" af kunstneren Jens Galschiøt blev opstillet på Rådhuspladsen i København den 25. april 2005 som led i aktionsugen "Retfærdig Verdenshandel".

Billedet er hentet fra www.aidoh.dk, med kunstnerens tilladelse.

strukturudviklingen - ført til en højt industrialiseret landbrugsproduktion og billige fødevarer, herunder har den forøget incitamentet til at bruge produktivitsfremmende input som kvælstof, fosfor og pesticider. Dette er dog nu ved at blive ændret. Den simple årsagssammenhæng er, at jo større formue et landbrug har - jo større risikovillighed er der også. Den samlede udvikling i landområderne er således et resultat af dette samspil, der har ført til både miljøproblemer, men også en landdistriktsudvikling, der på flere måder er problematisk, med mindre natur og færre personer der kan ernære sig ved landbrug.

En nedtrapning af landbrugsstøtten vil dog ikke nødvendigvis gavne naturen og miljøet. Det kan føre til, at landbruget effektiviserer produktionen yderligere ved at etablere kæmpe-farme, hvor f.eks. kørerne aldrig kommer på græs, og hvor de levende hegn fjernes for at give plads til større maskiner. Og selv om jordpriserne falder, hvis støtten fjernes, så får de nye landmænd jo ingen støtte, og vil derfor være dårligere stillet økonomisk end de nuværende landmænd.

Ved et frit marked for landbrugsvarer og uden offentlig støtte vil dansk landbrug ikke være konkurrencedygtig på verdensmarkedet ved skrappe miljøkrav. Derfor er der fortsat behov for natur- og miljøstøtte til dansk landbrug, for at vi fortsat kan skærpe miljøkravene, og det er bl.a. nødvendigt, fordi landbrugsarealerne i Danmark er mere miljøfølsomme end i mange andre lande.

Der er meget store udfordringer i at skabe et bæredygtigt landbrug og en bæredygtig fødevarerforsyning i Nord, samtidig med at handelsbetingelserne ændres til fordel for landene i Syd.

En kombination af øget miljøregulering, lavere landbrugsstøtte, fjernelse af handelsbarrierer og målrettet støtte til bæredygtigt landbrug og bæredygtig produktion både i Syd og Nord er nogle af de virkemidler, der skal til.

Forkortet version af notat fra det økologiske råd. Læs mere på www.handelskampagne.dk og www.ecocouncil.dk

hvordan de skæve betingelser på verdensmarkedet rammer. Et særligt problem udgøres af de kvalitets- og miljøstandarder som vesten sætter. Det betyder at landbrugsproduktionen i fattige lande kan have svært ved at klare sig i konkurrencen, da de har sværere ved at levere et ensartet produkt. På den anden side er det muligt at udforme miljøkrav på en måde, så de også kan opfyldes af u-landenes producenter, og vi kan give specifik bistand til at udvikle u-landenes produktion, så den lever op til kravene.

Et godt eksempel herpå er Max Havelaar ordningen, hvor producenter i u-landene sikres en højere pris, mod at de garanterer, at visse sociale krav overholdes, og de forpligter sig til at bevæge sig henimod en mere bæredygtig produktion, f.eks. uden eller med et lavt forbrug af pesticider. F.eks. er mange Max Havelaar produkter økologiske, især bananer. Der er desuden en ny ordning for fair trade certificering af bomuld undervejs.

Hvad betyder det for miljøet og for muligheden for at skabe en bæredygtig udvikling?

I Syd er presset på jorden stort i de fattige landområder, hvor landbefolkningen er fanget i en dårlig cirkel med meget lav indkomst og få muligheder for at investere i noget som helst. I fattige lande som f.eks. Mocambique er infrastrukturen så dårlig, at det er dyrere at transportere landbrugsprodukter fra landområderne til byerne langs kysten, end det koster at sejle og flyve importerede varer til hovedstaden. Der er brug for en langsigtet opbygning i såvel landbrugssektoren, forarbejdningsleddet og infrastrukturen, samtidig med at betingelserne på verdensmarkedet gøres rimelige, så disse lande kan udvikle og afsætte deres produktion og skabe en bæredygtig vej frem.

I Nord har landbrugsstøtten - i samspil med bl.a. teknologi- og

Det Økologiske Råd mener, at der skal arbejdes for følgende krav på EU niveau og i WTO:

- 1) Afskaffelse af al eksportstøtte inden år 2009.
- 2) Afskaffelse af al støtte til landbrugsproduktion i EU inden år 2010, bortset fra miljøstøtte, herunder støtte til øko-landbrug.
- 3) Afskaffelse af alle EU's toldbarrierer for landbrugsvarer inden år 2009.
- 4) En intelligent landbrugspolitik i EU, hvor der kun ydes støtte til miljø, natur og landdistriktsudvikling.
- 5) Målrettet udviklingsstøtte til de u-lande, der mister eksportindtægter, når EU's toldbarrierer forsvinder.
- 6) Målrettet udviklingsstøtte til bæredygtig produktion.
- 7) U-lande skal frit kunne etablere midlertidige toldbarrierer for landbrugsvarer for at fremme udviklingen af deres egen produktion.
- 8) Forbud mod særligt miljøfarlige og sundhedsskadelige pesticider, en kraftig reduktion af pesticidforbruget, samt høje afgifter på pesticider (forurenere betaler princippet).

Sist høst fortalte vi i Pengevirke at det var kommet et nytt tilbud i Osloområdet om levering av økologiske matvarer rett hjem. Vi har bedt etablerer Katrine B. Engdahl fortelle om erfaringene fra oppstartfasen.

Kolonihagen utvider

Av Katrine B. Engdahl

Etablererne Katrine B. Engdahl og Jorunn C. Moen er fulle av planer for videreutvikling av Kolonihagen

Etter nesten 9 måneders drift av Kolonihagen AS sitter vi med den konklusjonen at økologisk mat med lokal forankring er meget ønsket. Vi har nå ca. 400 abonnenter, alt fra studenter til pensjonister, spredt over områdene Romerike, Follo, Drøbak, Oslo, Asker, Bærum og

Buskerud. Kundene er kvalitetsbevisste og vil vite hva de spiser og hvor maten kommer fra.

Den største utfordringen så langt har vært lokaliteter. Når man starter med 0 kunder vet man ikke hvor man kommer til å havne og hva behovet for størrelse vil bli. Dette har vi løst ved at vi har fått korte leiekontrakter forskjellige steder. Nå har vi endelig etablert oss på ca. 400 kvm på Sinsen og vi håper at vi kan være her en stund.

Kjøper fra lokale småskalaprodusenter

Det finnes veldig mange gode, økologiske småskalaprodusenter rundt omkring i landet vårt. Mange er altfor små til å få leveringsavtaler med de store kjedene. Vår fordel er at vi kan kjøpe opp avlingen fra en produsent, og hvis det ikke er nok, kan vi kjøpe resten fra en annen produsent. Det har ikke vært noe problem å skaffe nok økologiske varer. Dessuten har vi hatt stor handlefrihet, i og med at kasseinnholdet først bestemmes den uken kassene skal pakkes. Vi synes det

har vært veldig spennende å kunne teste ulike produkter. Vi har blant annet inngått samarbeid med en bonde som produserer speltmel.

Gode samarbeidspartnere

Vi var veldig heldige fra første dag med å etablere et godt samarbeide med Oslo Budservice, som sørger for alle leveringer. Det har gitt oss muligheten til å utvide leveringsområdene etterhvert som ønskene fra kundene har kommet. Gjennom samarbeide med flere i samme bransje på bla. innkjøp og transport, kan vi sørge for riktig energiforbruk og enklere håndtering av en del rutiner.

Utvider produktspekter og leveringsområde

Vi har mottatt midler fra SLF (Statens landbruksforvaltning) bl.a. i forbindelse med at vi ønsker å starte med levering av økologisk kjøtt i løpet av året. I tillegg jobber vi med utvikling av nytt logistikksystem som gir oss muligheten til å håndtere et mye større antall kunder samt at kundene skal få mer styring over eget abonnement. I løpet av 2006 håper vi å kunne starte en "kolonial" med plukkvarer.

Vi kan også nevne at vi i løpet av sommeren kommer til å starte opp med levering i Østfoldområdet, og vi har nytte til oss en dyktig medarbeider som skal jobbe med dette markedet. Kolonihagen AS har også utvidet med 2 nye medarbeidere i Oslo. Vi regner med at vi kommer til å utvide med ytterligere en ansatt i løpet av 2005.

Kolonihagen har inngått samarbeid med Dr.Lindberg klinikken om salg av en såkalt "Lindberg" kasse. Dr.Lindberg klinikken ville gjerne støtte økologisk jordbruk, men hadde ikke selv kapasitet til å gjøre noe med dette i nærmeste fremtid. Vi ble derfor enige om at vi i samarbeid skulle sette sammen en "Lindberg" kasse som inneholdt såkalte "ja" grønnsaker i tillegg til egg og noen utvalgte økologiske Dr.Lindbergprodukter. Les mer på www.kolonihagen.no

Leserbrev

Stortingsvalget 2005

– bærekraftig utvikling og matproduksjon

Redaksjonen mottok før jul et langt brev fra helsekostforkjemper og leder av Bios stiftelse, Fredrik Lütken. Brevet var kopi av en oppfordring til de politiske partiene om å inkludere et forsvarlig bærekraftig helsemiljøprogram i sine valgprogrammer i 2005.

I en alder av 88 år er Lütken fortsatt aktiv i kampen for et sunnere kosthold og for å fremme produksjonen av økologiske matvarer, og han er selv den beste reklame for effekten av et økologisk og vegetarisk kosthold. Vi gjengir utdrag av hans brev, som samtidig er en oppfordring til Pengevirkes norske lesere om å ha bærekraft og miljø i tankene når de går til valgurnene:

"Vårt nye Storting og en eventuell ny regjering er bundet av Verdenssamfunnets enstemmige beslutning i Johannesburg 2002 om en fremtidig bærekraftig utvikling, for å sikre ressursene globalt sett," sier Lütken, som mener at omleggingen av norsk landbruk til økologisk dyrkning går for sakte i forhold til FN's målsetting, og at et mål om 10% økologisk produksjon i landbruket i år 2010 er lite ambisiøst. "Norge er en sinke i både produksjon og bruk av økomat. Vi burde gjennom en formålstjenlig subsidiering tilstrebe å bli et mønsterland for kortreist bærekraftig produsert mat. Det ville også være bra for folkehelsen", sier Lütken. "Vi er 6 milliarder i samme båt – og må handle ut fra vårt globale medansvar!"

I sommeren 2004 startede det økologiske cateringfirma Basilika i København. Basilika ejes af de to kvinder Anya Hultberg Hansen og Malis Ravn. De laver økologisk mad med vægt på kvalitet og sundhed.

Økologisk mad koster det som mad burde koste!

Af Anya Hultberg Hansen og Malis Ravn

Ufleksibel økologi

Som nystartet økologisk madvirksomhed er vi i Basilika stødt på mange forhindringer – bl.a. et omfattende administrativt arbejde for at være

De fleste kan blive enige om, at økologisk mad lavet fra bunden er at foretrække, men når man står med penge i hånden så visner idealerne ofte og prisforskellen synes enorm.

Ø-mærket: der kræves dokumentation på alle råvarer med vægt og pris, bevis på at de mængder vi har købt ind svarer til det vi har solgt, vores salg skal dokumenteres ned til mindste detalje, retter skal specificeres m.ht. ingredienser og mængder.

For så vidt fint nok og sikkert muligt, hvis man laver samme leverpostej i kæmpeportioner hver dag, men svært når man vil stå for fantasi og variation og tit må improvisere fordi tilgangen til økologiske grøntsager er ustabil og uforudsigelig.

Leverandørsvigt

Et andet problem har været manglende fleksibilitet fra leverandørerne. I den økologiske verden er der meget få grossister – det er sælgers marked og det er ikke sikkert, vi får vores varer alligevel, da de tit er udsolgt. I den konventionelle verden kan varerne bestilles på nettet eller telefonsvarer indtil kl. 4 om natten og leveres før 8 samme dag. Vi skal bestille inden kl. 10 om formiddagen og får varerne leveret på uspecificeret tidspunkt næste dag altså et tidsrum på 2 døgn fra vi bestiller varerne til vi kan bruge dem.

Disse vilkår stiller store krav til planlægning og fleksibilitet i vores ende af kabalen og her ligger måske en del af forklaringen på, hvorfor der ikke findes flere økologiske fødevarer virksomheder.

Hvis vi som branche ønsker en udvikling mod et reelt bæredygtigt samfund, må vi tage kampen op på den bane, hvor den spilles og levere et reelt alternativ.

Prisen for god mad

Overskriften er citat fra den irske madkvinde Darina Allen, som holdt oplæg på mad- og kvindekongressen "Oprør fra maven" den 8. marts i København.

Visse økologiske fødevarer fx kød og konserves koster for nogle op til 50% mere end konventionelle produkter. Stiller man sig selv spørgsmålet om de er

det værd, så bliver man hurtigt langhåret! Man kunne også stille spørgsmålet, hvad det billige konventionelle mad burde have kostet, hvis produktionen skulle foregå under bæredygtige forhold, der ikke udpiner hverken natur eller mennesker – og uden diverse støtteordninger? Hvis man her indregner samfundets udgifter til behandling af sygdomme forårsaget af vores madvaner og af den industrielt fremstillet ernæringsfattige mad, så bliver de økologiske råvarer billige.

Et aspekt ved økologisk storkøkkendrift er også de manglende muligheder for at springe over hvor gærdet er lavest, eksempelvis vakuumpakkede forkogte kartofler, snittede løg, revne gulerødder og frostfrikadeller. Ikke fordi vi ville ikke bruge dem om vi så fik dem i nakken, men produkterne findes derude og indgår i næsten alle vore konkurrenters produktioner. De timer vi bruger på at skrælle, vaske og snitte vores dejlige, jordfyldte grøntsager skal lægges oven i prisen på vores i forvejen dyre råvarer.

De fleste kan blive enige om, at økologisk mad lavet fra bunden er at foretrække, men når man står med pengene i hånden så visner idea-

lerne ofte og prisforskellen synes enorm.

For os står et vigtigt spørgsmål tilbage: Vil folk betale for økologisk mad?

Gå i køkkenet sammen med Basilika til efteråret hos Den Økologiske Aftenskole i København – "Gården Et Gaden", www.eco-skole.dk. Læs mere om Basilika på www.basilika.dk

Rødbedehummus

200 g kogte, afkølede rødbeder
800 g udblødte kogte kikærter
3 fed hvidløg
1 dl af kogevandet fra kikærterne
3 spsk. Tahin (sesampasta, fås i helsekostbutikker og grønthandlere)
1 tsk. stødt spidskommen
2-4 tsk. salt afhængig af hvor salt tahinen er

Kikærter, kogte rødbeder i grove tern og hvidløg blendes i foodprocessor til en lind masse, vand tilsættes undervejs. Kom vandet i lidt af gangen, hummusen skal være blød og cremet men ikke for våd. Tahin, spidskommen og salt kommes i og hummusen smages til.

Fennikel og ruccolasalat med citronolie

2 fennikelknolde, ca. 450 g
1 bakke ruccola, ca. 125 g
saft og skal af 1 økologisk citron
3 spsk. olivenolie
Salt og peber

Ruccola skylles og sorteres grundigt, fennikel befries fra top og bund og skæres ud i papirtynde skiver, gerne på mandolinjern. Skallen fra citronen hakkes fint og blandes med olivenolie, citronsaft og salt. Salaten vendes i olien lige før den skal spises.

Der er stigende opmærksomhed på gedekød, fordi stjernekokke anvender det i deres restauranter. Det smitter af og flere får øjnene op for gedekødets kvaliteter. Men der er nogle presserende spørgsmål i forbindelse med den nuværende produktion.

Gedekid

Af Kirsten Arup

Der er nok ikke mange af os, der bryder os om tanken om aflivning af nyfødte gedekid sådan på samleband. Det er alligevel, hvad mange landmænd med malkegeder er nødsaget til at praktisere. Men er det bedre at slagte dem ved f.eks. seks-måneders alderen til spisning?

Er det u-økologisk, fordi det er dårlig udnyttelse af ressourcerne – eller må man nøjes med at spørge: "kan det betale sig?". Og er vi gedeostespisere medansvarlige?

Spørgsmålene er mange, og svarene overlader jeg trygt til Pengevirkes læsere – og gerne til yderligere diskussion – men lad os først se på kendsgerningerne:

Det er sådan, at malkegeder gerne får to kid ved hver læmning, og de læmmer en gang om året. Der fødes altså hvert år ikke bare ca. lige så mange bukkekid, som der er geder, men også en masse overkydende gimmere (hundyr). Geder lever lidt længere end køer, så der skal ikke bruges så mange gimmere til supplerings af besætningen.

Herhjemme er der ingen tradition for at spise gedekød. De fleste rynker på næsen ved tanken – men de færreste har smagt det. Gedekiddet er ikke stort, så slagteomkostningerne fylder relativt meget i prisen.

Kirsten Arup har læst sprog ved Københavns Universitet og derefter arbejdet syv år med landbrug – især økologisk. Afsluttede i 1990 landmandsuddannelsen på Den Økologiske Landbrugsskole og siden 1992 ansat i Merkur. Arbejder primært med landbrugskunder.

Men der er stigende opmærksomhed om gedekød, fordi stjernekokke anvender det i deres restauranter. Det smitter efterhånden af, og flere får øjnene op for gedekødets fortræffeligheder. Gedekiddets kød har ikke (som f.eks. lammekød) en markant smag, og alle fordomme om smag af gedebuk kan straks dementeres. Gedekødet er mildt, mørt og velsmagende (jeg taler af erfaring!) Det er i øvrigt også meget kolesterolfattigt og jernholdigt.

Merkur har to kunder ved navn Edward og Alida. De har malkegeder på deres lille landbrug mellem Odder og Horsens, leverer deres mælk til Søvind Mejeri, hvor den bliver til fortræffelig feta, og de VIL ikke aflive deres kid. Et år måtte de aflive en lille del af kiddene, og Edward fortæller: "Jeg ville ikke, men troede, at jeg måske kunne lære at leve med det. Men nu, hvor jeg har prøvet, er jeg bare endnu mere overbevist: Det må vi bare ikke."

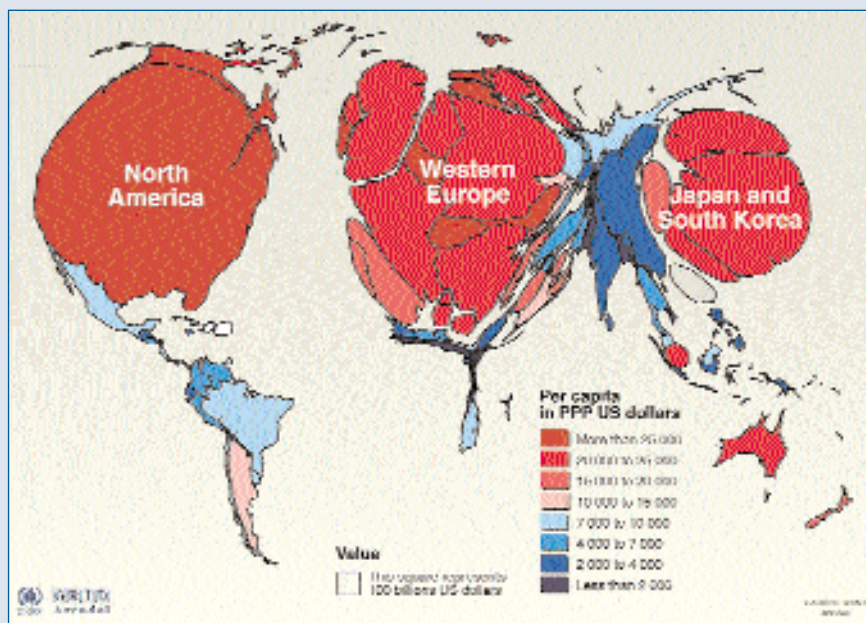
Når man ser Edward og Alidas nyfødte gedekid, er det ikke svært at forstå, at de har taget beslutning om ikke at aflive dem. De er simpelthen de mest charmerende små væsener – vejer måske bare et kilo eller halvandet ved fødslen, og vil gerne kæles med. Geder er nok det mest indtagende produktionsdyr, vi overhovedet har – også som halvstore og udvoksede dyr. Intelligente, livlige, egensindige, fulde af sjove indfald. Alligevel falder det ikke Edward og Alida svært at leve med slagtingerne, når kiddene først er vokset til: "Jamen, dyrene har jo ret til liv. Vi har ansvaret for at de bliver født, vi kan ikke bare tage deres liv, når de bliver født. Men når de har haft et godt liv, så har jeg det ikke svært med at sende dem afsted", siger Edward, "Så er det ikke spild".

Han fortsætter: "For mig er det etisk bedst at spise kød, der kommer fra dyr, der også har andre funktioner end at være slagtedyr. Jeg har det fint med at spise høns, der har lagt æg, og kid, der bliver tilovers hos malkegederne, men vi skal behandle dem ordentligt."

Edward og Alidas gedekød kan købes i Gaardbutikken, og der kan købes ved stalddøren efter aftale: Tlf 86550111.

Den globale ulighed

(Gross Domestic Product)

Kortet er fremstillet for UNEP/GRID-Arendal af Vladimir Tikunov, Moskvas Universitet, Geografisk Institut, og Philippe Rekacewicz, Le Monde diplomatique i Paris.

Hvis verdens lande får justeret deres areal i overensstemmelse med deres nationalindkomst, GDP pr. indbygger, så fremtræder forskellene på rige og fattige med rystende klarhed. Kortet angiver landeareal korrigeret efter GDP pr. indbygger, beregnet efter købekraft-modellen (PPP).

Gi en liten kakebit

*Kjære venner vi er samlet
for å skrape kakefatet.
For å sope sammen smuler
til de fattige og prate.*

*Vi kan se på jordens grøde
som den store verdenskaken.
Vi har spist opp alt for mye
og blitt brede over baken.*

*Vesten holder bursdagsselskap
og ber ikke verdens svake.
For å være invitert
må du ha dress og dobbelthake.*

*Når de rike går fra bordet,
så forfyllede og mette,
får de øye på all nøden
og de skammer seg med rette.*

*Dermed lar de alle fater
skrapes for de siste rester
og lar dette deles ut til
dem de nekter være gjester.*

*Dikt skrevet under WOW-uken ved Rudolf Steinerskolen i Moss.
WOW står for waldorfworldwide og dekker Steinerskolernes årlige innsamlinger til hjelp for de skoler og barnehaver rundt om i verden, der har særlig behov.*

*Derfor; mine kjære venner!
Spytt en liten slant i koppen!
Det er kapitalens avlat
til den store, sultne troppen!
Lett samvittighetens, folkens!*

*Gi en liten kakebit,
så du slipper å erkjenne
at du selv er fet og hvit.*

– Ida

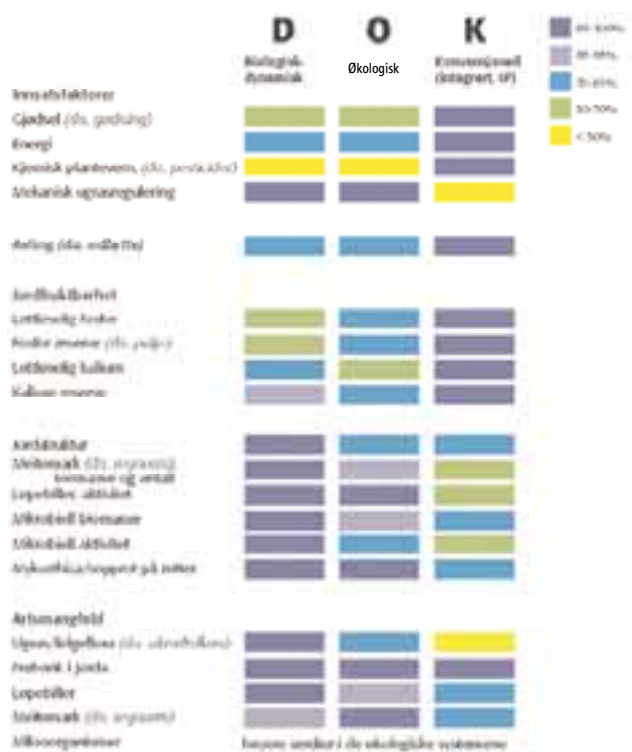
Biodynamisk dyrkning er godt for jordens liv og frugtbarhed

Skulle nogen forbruger, landmand, forsker, landbrugskonsulent, journalist eller politiker være i tvivl om, at økologisk dyrkning er godt for jorden, så er der nu kommet et gedigent, men lettilgængeligt videnskabeligt materiale, der gør det meget svært at bevare tvivlen. I et 20 sideres hæfte præsenteres det såkaldte DOK-forsøg i Schweiz i korte tekster og illustrationer der viser, at der er mere liv i og over jorden i de økologiske og biodynamiske marker end i de konventionelt dyrkede.

Af Klaus Loehr-Petersen

Oversigt over resultater fra forsøgets første 21 år i D, O og K-parcellerne

(Figur 1)

De øverste 9 resultatlinier viser det, der tilføres: gødning, pesticider og energi og hvordan det påvirker mineralindholdet i jorden samt udbyttet. K har de højeste værdier, fordi der tilføres 50% mere gødning end til D og O, og der bruges pesticider og mere energi. De nederste 11 resultatlinier viser den mangfoldighed og frugtbarhed, der er opbygget i og over jorden samt jordstrukturen efter mange års dyrkning. Disse linier viser metodernes grad af bæredygtighed, og dermed om de bidrager til at sikre en frugtbar jord i fremtiden. Der viser, at O økologisk er bedre end K konventionelt, og at D biodynamisk har de højeste værdier.

De der har en forestilling om, at det biodynamiske jordbrug er lidt bedre end det økologiske, bliver ikke overrasket: det dokumenteres med fakta og illustrationer meget tydeligt, at den biodynamiske dyrkningsform har en ganske særlig positiv virkning på en række områder, der har med kvalitet og fremtid at gøre. For mange af Pengevirkes læsere er det måske ikke nyt - men det er jo altid rart at få sin forventning og viden bekræftet!

Holdning og videnskab

Videnskabelige resultater gør indtryk. Efter at have læst hæftet spørger flere økologiske landmænd og konsulenter nu ikke, om den biodynamiske dyrkning virker, men hvorfor den virker så godt. I Foreningen for Biodynamisk Jordbrug kan vi tydeligt mærke en større faglig respekt og interesse for vores principper og resultater. Det sker samtidig med, at en del økologer søger nye og dybere aspekter i deres personlige livssyn og i deres faglige arbejde som landmand.

Den biodynamiske forskning i fødevarer kvalitet med de billeddannende metoder er også medvirkende til, at vi i foreningen nu får flere henvendelser end tidligere fra økologer, der vil vide mere, og som overvejer at lægge om til biodynamisk dyrkning.

Kort om DOK-forsøget

Dyrkningsforsøget, kaldet DOK-forsøget, gennemføres i nærheden af Basel i Schweiz. 4 forskellige dyrkningsmetoder er siden 1978 blevet sammenlignet: biodynamisk (D), økologisk (O), konventionelt (K) og rent kunstgødning (M) samt ugødning (N) som en kontrol. Forsøget gennemføres af det store økologisk/biodynamiske forskningsinstitut FiBL i samarbejde med de faglige foreninger for dyrkningsmetoderne. Resultaterne af de første 21 års undersøgelser er samlet i hæftet, der er udgivet på flere sprog, inkl. norsk/dansk.

DOK-forsøget er lavet efter alle (forsøgs)kunstens regler og er beskrevet i en lang række videnskabelige fagtidsskrifter. Det har fået et vigtigt blåt stempel, da det blev præsenteret i det ansete videnskabelige tidsskrift Science 2002.

Parcellerne i forsøget dyrkes som man gør i den praktiske virkelighed. Det betyder bl.a., at gødningen til de biodynamiske parceller komposteres og tilsættes de biodynamiske kompostpræparater, og at jord og afgrøder sprøjtes med humus- og kiselpræparaterne

K og M giver de højeste udbytter, i gennemsnit ca. 25% mere end D og O, men det er dyrt betalte merudbytter: der bruges 50% mere gødning, og der anvendes pesticider i disse systemer, hvilket går ud over jordens liv og frugtbarhed. Samtidig er energiforbruget pr. produceret kg afgrøder/fødevarer højere i K og M, fordi kunstgødning og sprøjtegifte er meget energikrævende at fremstille. I det følgende er der vist nogle eksempler på resultaterne fra DOK-forsøget – som i øvrigt forsætter og i år har 27 års jubilæum. (Figur 1)

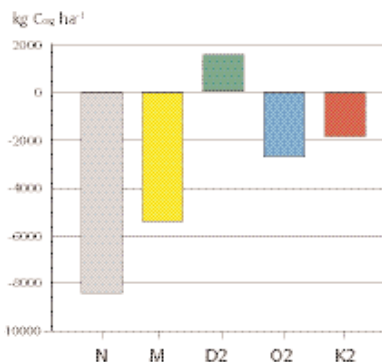
Muldflugt eller mulddannelse

Generelt taler man i det konventionelle landbrug ikke meget om humusindhold og mulddannelse. I det økologiske landbrug er det vigtigt at pleje jordens humusindhold og at sikre jordens frugtbarhed, og i det biodynamiske er man meget opmærksom på humus'en af flere grunde. Udover betydningen for vand- og næringshusholdningen i jorden ser man som biodynamiker humuslaget som 'den levende jord', der ikke kun har et rigt organisk liv, men også harmoniserer kræfter fra jorden og kosmos. Det biodynamiske humuspræparat, der fremstilles af kogødning, sprøjtes ud på jorden hvert år for at udvikle jordens humuskvalitet og styrke planternes roddannelse, deres 'jordforbindelse'. Det er derfor positivt, at DOK-forsøget bekræfter den biodynamiske dyrknings gode virkning på mulddannelsen i jorden.

Forandringer i jordens muldindhold

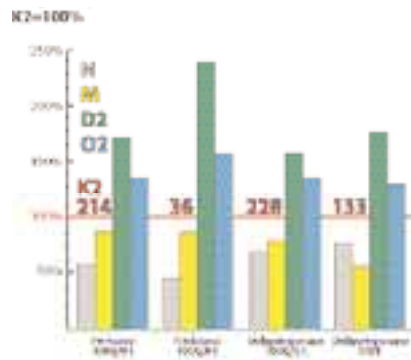
Resultater fra parceller med halv gødningsmængde er ikke vist her. Forklaringen på, at den konventionelle dyrkning er lidt bedre end den økologiske er muligvis, at der bliver tilført mere gødning (som kunstgødning) til K-parcellerne. Det bevirker en kraftigere plante-

Forandringer i muldindholdet 1977-1998

Nul-stregen viser muldindholdet ved forsøgets start. Kun den biodynamiske dyrkning har øget muldindholdet i jorden. Det er en vigtig indikator for frugtbarhed og bæredygtighed. De andre dyrkningsmetoder har 'slidt' mere eller mindre på muldlaget.

Enzymer er indikatorer for mikroorganismernes aktivitet

Mikroorganismer har vigtige funktioner for processerne i jorden; enzymerne i jorden er en indikator for disse funktioner. Mikroorganismernes samlede aktivitet kan vurderes ved at måle indholdet af dehydrogenase. Enzymet protease spalter proteiner, der findes uden for cellerne. Enzymet phosphatase spalter organiske fosforforbindelser og spiller dermed en rolle som formidler mellem planterne og det organiske depot af fosfor i jorden.

vækst og dermed mere organisk materiale til jorden i form af visse planterester, der formuler. Komposteret og præpareret gødning som i D2-parcellerne virker bedre end ekstra kunstgødning.

I forhold til bæredygtighed er økologisk drift dog alligevel bedre end konventionel, der anvender større mængder energi samt pesticider, og har en ringere biologisk mangfoldighed.

Det sorte guld

DOK-forsøget bekræfter resultaterne fra andre langtidsforsøg, bl.a. K-forsøget i Sverige over 33 år og gødningsforsøg i Tyskland over 25 år: de biodynamiske præparater og kompostering har en ganske særlig virkning på jordens dannelse af 'det sorte guld' i jorden. Det afgørende ved DOK-forsøget er dets videnskabelige gennemførelse og troværdighed. Resultaterne er derfor meget værd for det økologiske og især det biodynamiske jordbrug. Det er samtidig en inspirati- on og anspore til at udvikle metoderne.

Hæftet om DOK-forsøget er udgivet af FiBL i 2000. I 2004 udgav Foreningen for Biodynamisk Jordbrug og Økologisk Landsforening en norsk/dansk udgave i samarbejde med Biologisk-Dynamisk Forening i Norge og Norsk Senter for Økologisk Landbruk. Hæftet, 20 sider i A4-format med mange farveillustrationer, koster 25 kr. + porto og kan købes hos Foreningen for Biodynamisk Jordbrug, Økologiens Hus, Frederiksgade 72, 8000 Århus C, tlf. 86 19 94 45 og via www.biodynamisk.dk

Klaus Loehr-Petersen er beskæftiget med information og projekter i Foreningen for Biodynamisk Jordbrug; medlem af bestyrelsen i Biodynamisk Forskningsforening. Har arbejdet praktisk med biodynamisk landbrug og aktiv i Gartneriet Rødmoses Venner.

På Sjælland i smuk natur mellem Ringsted og Sorø ligger

Krogagergård

Redigeret af Ole Uggerby

- et alsidigt økologisk landbrug med gårdbutik, Bed & Breakfast, teltning samt besøgsgård.

Kirsten og 2 af husets "børn" (Lisbet og Ditte) lægger forspirede kartofler.

Krogagergård ejes og drives af Kirsten Forsingdal og Bjarne Krog hjulpet af Birgitte, der er 2. års elev samt slagter Benny Christensen, der tager sig af opskæring, pålægsfremstilling m.v. til gårdbutikken.

På grund af svigtende afsætning på brødkorn dyrkes der i dag korn til fremavl og ligeledes hvidkløver og rajgræs til frø på omtrent halvdelen af de 135 Ha jord. En tredjedel af jorden bruges til grovfoder til egne dyr og et par ha anvendes til blandet grøntsagsproduktion udelukkende med salg i gårdbutikken for øje. For 3 - 4 år siden blev der med udgangspunkt i en naturplan for gården plantet læhegn, lavet markskel og bredere gærder og resultatet har allerede vist sig ved større mangfoldighed af både plante- og dyreliv.

Dyreholdet omfatter ca. 160 stude, købt som 14 dage gamle tyrekalve hos andre økologer. Kalvene sættes til de 28 ammekøer, der går sammen 2 og 2. Når kalvene er to måneder gamle bliver de kastret og afhornet og efter ca. 4 mdr. fravænes de. Studene slagtes, når de er 2 år. Gården har eget kølerum og leverer kød til kunder over det meste af Sjælland. Udover kreaturerne er der frilandsgrise og lidt fåreavl - men ikke nok til at klare efterspørgslen.

En væsentlig del af gårdens omsætning kommer fra gårdbutikken og her især slagterafdelingen, der kun er 1/2 år gammel. Det har gennem længere tid været et ønske at få mere indflydelse på både på slagteprocessen og på slutproduktet og dette er opnået gennem samarbejde med slagter Benny Christensen. Allerede efter få måneders ansættelse på deltids var der grundlag for en fuldtidsansættelse.

Kunder ser på grøntsager i Krogagergårds grøntsagslokale.

Ejerne Bjarne Krog og Kirsten Forsingdal i slagterafdelingen.

Kirsten fodrer kalve og køer med valset havre.

Med indretning af kølerum og slagterbutik kan der nu produceres pålæg og røgvarer på gården og afsætningen sker til kunder over hele Sjælland. Både kunder og producent er tilfredse med den tætte kontakt, som gør det lettere at ændre og nyudvikle produkter, størrelse på pakninger m.v.

Med til aktiviteterne på Krogagergård hører også værelsesudlejning og modtagelse af besøgsgrupper, der kommer for at opleve et blandet økologisk landbrug. Det alsidige landbrug som Kirsten Forsingdal og Bjarne Krog praktiserer skal ses som et modstykke til den øgede specialisering, der også trænger ind på de økologiske gårde.

www.krogagergard.dk

Om finansielle græshopper

– spirende kritik i Tyskland af "rovdyrskapitalismen"

Kommentar af Lars Pehrson

Kritik af kapitalismen har siden murens fald været noget, der blev bedrevet i ret snævre cirkler og hos kritiske intellektuelle etc., som de færreste jo lytter til i tider, hvor "eksperter" ikke står i høj kurs. I de mere etablerede kredse ville grundlæggende kritik af markedsøkonomien svare til at "bande i kirken", og markedsøkonomien har ikke haft meget reelt modspil i det politiske system de seneste årtier. Men noget kunne tyde på, at "proppen er røget af flasken", i hvert fald i Tyskland.

"Finansinvestorer er som græshopper"

Den socialdemokratiske partiformand, Franz Müntefering, har taget bladet fra munden i et udfald mod "rovdyrskapitalismen", fremprovokeret af den høje tyske arbejdsløshed kombineret med store overskud i virksomhederne. Eksempelvis annoncerede Deutsche Bank firing af tusindvis af medarbejdere samtidig med præsentationen af sit seneste milliardoverskud. Müntefering sagde, at "mange finansinvestorer ikke spilder et sekund med at tænke på de mennesker, hvis arbejdspladser de udsletter; de forbliver anonyme, har intet ansigt, falder som sværme af græshopper ned over en virksomhed, gnaver den ned og drager videre". Mange erhvervsfolk fra de store virksomheder og politikere har reageret med bestyrtelse – hvad er nu dette her for noget? Nogle beskylder Müntefering for at handle i panik på grund af dårlige meningsmålinger, så meget mere som de tyske socialdemokraters erhvervs politik til dato har været "helt efter bogen". Men det interessante er, at uanset om dette måtte være rigtigt, er 75% af tyskerne faktisk enige i selve synspunktet! Så debatten går nok ikke i sig selv igen, når valget er overstået. Der er lagt op til, at nu skal det faktisk være legalt at tale om, hvorvidt den utæmmede markedsøkonomi og omdannelsen af alle tjenester og ydelser til varer nu også er den mest rationelle og optimale måde at organisere økonomien på. For økonomien er vel til for menneskenes skyld, det er vel noget, vi selv har opfundet, eller?

Private Equity funds

Til illustration af, hvad Müntefering har tænkt på, da han udtalte sin kritik, kan vi se på aktiviteterne i de såkaldte "private equity funds". Det er kapitalfonde udstyret med penge fra investorer, herunder ofte pensionskasser, der har til formål at opkøbe virksomheder og senere sælge dem igen med fortjeneste, ofte efter at have splittet dem op i flere dele – eller modsat købt flere konkurrenter til og lagt dem sammen. Den store danske rengørings- og servicevirksomhed ISS er blevet solgt til sådanne opkøbere for en dansk rekordpris på 25 mia. kr. + gældsforpligtelser. Det er 30% overpris i forhold til børskursen på aktierne. Disse penge skal kapitalfondene have igen, og den eneste

måde det kan ske på, er at overskuddet i virksomheden øges. Jo større overskud, jo mere er virksomheden værd. Hvordan kan man øge overskuddet? Man kan effektivisere. Det lyder jo meget godt, hvis der er nogle der har siddet og spildt tid på unødvendige procedurer etc. Men det kan lige så godt betyde, at opgaver lægges ud til lavtlønslande, underleverandører presses ned i pris, medarbejderne skal løbe hurtigere eller fyres etc.

Som chefen i den absurde virksomhedstegneserie "Dilbert og Dogbert" sagde til et samarbejdsudvalgsmøde: "Medarbejderne er virksomhedens største aktiv. Hver gang børskursen trænger til et løft, fyrer vi et bundt af jer!".

Spøg til side, det er jo faktisk slet ikke morsomt, det her.

Opkøb finansieres ved lån. Hvem skal betale gælden?

Tidshorizonten er kort, resultaterne skal vise sig hurtigt. En meget benyttet metode til at få en del af købesummen hurtigt tilbage på er ved at lade det nykøbte selskab optage lån, der i vid udstrækning bruges til at betale udbytte til de nye ejere. Da man således delvist køber selskabet "med selskabets egne penge" skal der trædes varsomt i forhold til lovgivningen, men man går så langt, man kan. En højere gældsbelastning er i sig selv en klemme på virksomheden, der skal tjene penge til renter og afdrag. I tilfældet ISS er gælden siden overtagelsen øget med over 10 mia. kr., og som en konsekvens heraf er ISS kreditværdighed kraftigt nedjusteret af de internationale kreditvurderingsbureauer – hvilket i sig selv gør gælden dyrere.

At den internationale finansverden for tiden bogstaveligt talt flyder med penge skubber yderligere til denne udvikling. Renten er lav, og banker vil gerne supplere med lån til opkøb. Det presser alt sammen prisen på virksomhederne op, til umiddelbar glæde for de nuværende ejere, og til belastning for medarbejderne, leverandørerne og kunderne, der skal betale gælden tilbage. Mange af pengene kommer fra pensionskasser og pensionsfonde, og dermed fra lønmodtagerne. Gennem de anonyme ejerskaber kommer lønmodtagerne ofte til at handle i modstrid med deres egne langsigtede interesser. Selve strukturen lægger op til, at det foregår som det gør – hver part handler kun, som man kan forvente i den konkrete situation. Man kan jo ikke bebrejde græshopper, at de spiser græs, eller?

Lars Pehrson F.1958. Direktør i Merkur. Bestyrelsesmedlem i INAISE, en international sammenslutning af banker og finansielle institutioner, der arbejder ud fra såvel økonomiske, som miljømæssige, sociale og etiske kriterier.

Lykkelige og ulykkelige penger

Av Ole Flagstad

Penger er forutsetningen for det meste i våre liv. Uten dem er vi hjelpeløse. De gir oss pengegleder og pengesorger etter som de går penger inn og ut av konto. Etter "die Wende", som det kalles at Tyskland ble ett da Berlinmuren falt, kan østtyskerne, "ossies" fortelle om nyoppdagelsen av pengene. I det kommunistiske DDR var ikke penger samtaleemne. Men så, plutselig, snakket alle om penger. Om de en hadde og om de en ikke hadde og måtte eller burde ha og hvordan en kunne skaffe seg dem.

Stillestående penger er uheldige for samfunnsorganismen

I et markedsliberalistisk samfunn forlanger alle som oppfyller ønskene våre, i hvert fall de materielle, penger, slik at de igjen skal kunne få oppfylt sine ønsker. Penger er ønske-oppfyllere som går fra menneske til menneske i et kretsløp lik et blodløp og binder menneskene til hverandre i en samfunnsorganisme. Det er selvfølgelig også andre ikke-materielle faktorer som holder et samfunn sammen, men jo flere som oppfyller jo flere ønsker for hverandre desto livligere er gjennomstrømmingen og desto mer robust er "samfunns-kroppen". Store stillestående pengeansamlinger og "propper" i kretsløpet er like uheldig for en samfunnsorganisme som for en menneskekropp.

De som vil tjene penger kan gjøre det gjennom å oppfylle noens ønsker. Allerede som unge kan vi begynne å levere aviser, male hus eller klippe plenen for å kunne realisere drømmene våre. De to hovedmotivene som ligger til grunn for enhver virksomhet er å tjene penger til å dekke egne behov og det å dekke andres behov. De fleste mennesker drives av en blanding av begge disse motivene. Begge gir oss tilfredsstillelse, og vi trenger begge for å leve fullverdige liv. Vi trenger den riktige balansen mellom å tjene oss selv og å tjene andre. Bikker vi for langt til den ene eller andre siden blir det til ulykke både for oss og de andre.

Ansatte påvirkes av motivet for virksomheten

En virksomhet trenger å være klar over sine motiver for å lykkes og tilfredsstillende de involverte. Dette er virksomhetens "ånd", og den virker positivt eller negativt inn på alt og alle. En gang arbeidet jeg med pakkesortering og lemping av sekker for postverket. På en eller annen måte visste alle de flere hundre lemperne og sortererne at de befant seg der ikke bare for sin egen skyld. Alle var der fordi "posten skal frem", og pakker og brev fra noen til noen. Hele hallen stoppet opp for å spore barnesykkelen som setet

hadde falt av. Den kom til rette til slutt, og hundrevis av mennesker gledet seg! Andre arbeidsplasser som i utgangspunktet har virket mer tillokkende ble tyngre fordi denne felles bevisstheten manglet.

Pengene må tjene et formål utover seg selv

Det går galt med virksomheter som ikke har noe motiv. Virksomheter som Finance Credit og T5PC finner ikke balansen mellom å tjene andre og å tjene seg selv. Penger må alltid ha en mening, må tjene et formål ut over seg selv. Og formålet kan bare være å fylle noens behov. Penger som ikke får tjene mennesker er ulykkelige penger. Penger som derimot får flyte og strømme mellom mennesker som behovsoppfyllere, er penger som gjør jobben sin og trives og vokser, ikke fort men de vokser og minker ikke. Og ingen taper, verken de som fyller behovene eller de som får fylt dem. Og investorene taper heller ikke. Penger som ikke vet hvilken oppgave de har utover å formere seg selv blir meningsløse og ulykkelige penger som skaper ulykke.

Ole Flagstad Trondheim, f. 1957.

Har bakgrunn som økobonde. Nå rullestolbruker og frilansskribent.

I en grønn lunge

Miljørapport fra Tivoli i København

Av Arne Øgaard

Vi vandrer rundt mellom vakre blomster og høye trær. Mange av trærne er gamle og meget høye. De har stått her så lenge at man har valgt å bygge husene rundt dem. Redaksjonen i Pengevirke har møtte i en restaurant hvor det stikker tykke trestammer opp gjennom glasstaket. Det er Tivoli i København, hvor vi har fått en omvisning av miljøsjef Jane Bonde. Tivoli i København er den første fornøyelsesparken i verden som ble ISO-sertifisert. Det innebærer at den tilfredsstillende en rekke strenge miljøkrav.

Minimalt bruk av kjemikalier

De vakre blomsterbedene stelles av 15 gartnere. Ugresset fjernes for det meste for hånd. Kun i spesielle tilfeller tillates det bruk av glyfosat (Roundup). Målet er at det ikke skal brukes mer enn 1kg av dette stoffet pr. år. Dette har de klart, og noen år har de brukt så godt som ingenting.

I fontenene må vannet holdes rent. Bare i en av dem brukes det litt klor, ellers ikke noe. I Tivolisjøen lever det store karpfisker. Men inn-

holdet av organisk materiale i sjøen er så høyt at det kan være vanskelig å se dem. For å øke siktedybden har de prøvd ut en rekke anbefalte tiltak, som ikke har hatt den ønskede effekt. På varme sommerdager kan en risikere at sjøen tappes for oksygen (ilt) og da står fiskene i fare for å bli kvalt. Derfor måles oksygeninnholdet flere ganger daglig,

Hvem skal eie bondens frø?

Av Arne Øgaard

En jordbærplante formerer seg selv ved stiklinger. Bonden kan skaffe seg friskt plantemateriale ved ta vare på sine egne stiklinger. Skal han ikke lenger få lov til dette? Skal han tvinges til å kjøpe nye stiklinger som til og med kan være av dårligere kvalitet? Dette blir konsekvensene dersom et nytt lovforslag fra det norske Landbruks- og matdepartementet blir vedtatt. Her foreslås en radikal endring fra dagens praksis: Foredlerne av plantesortene i jordbruket skal kunne beholde rettighetene over alt formeringsmateriale fra disse plantene, også etter at bonden har kjøpt dem. Jordbærstyrker Thorbjørn Bye kaller forslaget "en ren mafialov".

Straffes for å bruke egne frø

Til nå har bøndene betalt en avgift til foredlerne ved kjøp av frø, stiklinger, settepoteter og lignende, og senere har de kunnet benytte dette materialet fritt. Bønder som i fremtiden bruker sitt eget frø vil kunne straffes med fengsel i inntil tre måneder. Dette er å bryte med 10.000 års sedvane. Eneste unntak er bønder som dyrker havre, rug, hvete, rughvete og poteter. De skal fortsatt kunne bruke sitt eget frø og egne settepoteter hvis de betaler inn lisensavgift hver gang de sår. Hvis de har små dyrkingsarealer blir de fritatt for avgiften.

I det nye lovverket settes det også begrensninger for planteforedlerne. Disse har til nå fritt kunne benytte eiendomsbeskyttede sorter. Nå kan de bare benytte en slik sort en gang. I tillegg gjelder dette også for lignende sorter. Slike begrensninger vil være gunstige for de store firmaene og kan skape problemer for mindre grupper av økologiske bønder som ønsker å starte planteforedling.

Internasjonal tendens

Dette lovforslaget i retning av privatisering av rettigheter til plantegenetiske ressurser er et uttrykk for en internasjonal tendens. Den internasjonale plantesortkonvensjonen er blitt fornyet en rekke ganger siden 1961 og hver gang har rettighetene til eierne av plantesortene blitt styrket. WTO-avtalen om handel med immaterielle eiendomsrettigheter (TRIPS) pålegger alle medlemsland effektive systemer for immaterielle eiendomsretter til plantesorter, men uten å spesifisere hvordan. En rekke u-land er blitt utsatt for press for å innføre strenge lover, gjennom bilaterale handelsavtaler eller bistand.

Norge er ikke utsatt for et slikt press, men dersom planteforedlingen skal privatiseres og drives etter markedsøkonomiske prinsipper, må kostnadene dekkes. Planteforedlingselskapet

Graminor, som er nærmest enerådende innen foredling av jordbruksvekster i Norge, har vært en pådriver for den nye loven. I en tid da det offentlige kutter ned på alle utgifter og krever at ulike forsknings- og utviklingsinstitusjoner skal finansiere seg selv, er dette ikke så vanskelig å forstå. I global sammenheng ser vel også noen muligheter til å tjene store penger på en slik omlegging. Bøndene vil derimot få større utgifter, og de vil miste rettigheter. En slik ordning vil neppe være gunstig for det biologiske mangfoldet. Det er spørsmål om ikke en offentlig finansiert planteforedling vil være bedre egnet til å få frem de sortene som best passer i de mange ulike dyrkningsområdene vi har i Norge. Konsekvensene av lovforslaget må utdypes nærmere, før det kan tas noen avgjørelse på dette sentrale området for norsk jordbruk.

Artikkelen er basert på en kronikk av Regine Andersen i Aftenposten 13. mai i år. Kronikken kan leses på:

www.aftenposten.no/meninger/kronikker

og i kritiske situasjoner har det vært nødvendig å tilkalle hjelp fra brannvesenet.

I tillegg til vakre trær og blomster er det den vakre belysningen som særpreger denne parken. 115 000 lyspærer skaper stemning når mørket senker seg. Sparepærer kan ikke uten videre brukes, da de gir et kaldere lys. Men det finnes spesialpærer som bare bruker 5 Watt. Når pærene skiftes ut (ca. 35.000 pr år), går noen av delene til gjenbruk og de små blyklumpene på pærenes underside blir smeltet av.

I sommersesongen er det 2500 ansatte i Tivoli, og de tar imot 4,3 millioner gjester i løpet av sesongen. Disse produ-

serer selvsagt mye søppel. Men det er streng sortering. I tillegg til restavfallet (diverse blandet) sorteres det i papp, mat, knust glass, flasker og porselen. Det gis strenge bøter til de som ikke sorterer riktig.

Til transport inne i Tivoli brukes det primært lette elbiler.

Panteautomater for gjenbruksbegre

Mange dansker liker å gå rundt med et glass øl i hånden. Nyheten i år er noen flotte plastbegre som kan puttes i en automat, når de er tomme, og for hvert beger får man fem kroner tilbake. Disse gjenbruksbegrene vil redusere søppelmengden betydelig. Når automaten holder på å gå tom for penger eller blir full av begre, sendes automatisk en SMS til vedlikeholdspersonalet.

Tivoli ligger som en grønn lunge mellom de mest trafikkerte gatene i København, men rundt omkring bor det også et stort antall mennesker. Av hensyn til disse naboene, men også av hensyn til de ansatte, er det viktig å holde støynivået nede. De ukentlige rockekonsertene må ikke overstige et visst nivå, og det må heller ikke summen av støyen fra attraksjonene. Det er laget en beregningsmodell for støy for hele tivoli, der man kan teste om planlagte attraksjoner holder seg innenfor tillatt støynivå. Hver gang det skal kjøpes inn noe nytt blir det gjort nøyaktige støymålinger, og støy er en avgjørende faktor ved innkjøpet. I tillegg må det ofte gjøres ekstratiltak for å redusere støyen ytterligere. Med i støyberegningene høres også gjestenes begejstrede skrik.

"Culturabrev" inngår nå i Pengevirke

Heretter vil 2 til 4 sider i Pengevirke være ulike i den danske og den norske versjonen av bladet. I Norge vil disse sidene inneholde "Nytt fra Cultura", som erstatter det gamle Culturabrevet, som ble sendt til Culturas kunder. I Danmark vil de inneholde nyheter fra Merkur, beregnet på Merkurs kunder.

Tiltak for å forhindre økonomisk kriminalitet

Rapportering til valutaregisteret

1. januar 2005 ble det innført en ny Valutaregisterlov, som skal gjøre det enklere å avsløre økonomisk kriminalitet. Fra 1. juli vil norske banker derfor rapportere til myndighetene følgende transaksjoner:

- Alle overførslar til eller fra utlandet
- Kortbruk i utlandet (enkeltransaksjoner over 25.000 kroner rapporteres enkeltvis)
- Valutaveksling i Norge som overstiger 5.000 kroner.

Hvitvasking

Et annet tiltak for å redusere økonomisk kriminalitet er myndighetenes krav om at bankene skal etablere systemer for elektronisk overvåking for å hindre hvitvasking av penger. For Cultura innebærer det at vi rutinemessig tar ut lister over blant annet store overføringer/kontantinnskudd og gjør en vurdering av om det er grunn til å undersøke noen av transaksjonene nærmere.

Hvitvaskingsforskriften vil føre til enkelte forandringer i våre rutiner, som at vi vil be om legitimasjon ved store kontantinnskudd.

Sikker netthandel med Verified by Visa

Det blir stadig mer vanlig å handle med kort på Internett, men mange opplever det som utrygt å gi fra seg kortnummeret sitt på Internett, og det har også vært mange tilfeller av svindel, der stjålne kortnummere har vært brukt til netthandel.

For å gjøre netthandel tryggere for både selger og kjøper vil vi nå ta i bruk en løsning for sikker netthandel, "Verified by Visa".

Løsningen vil bli satt i drift i løpet av sommeren. Som kunde vil du merke når dette blir satt i drift, ved at nettstedet du handler på vil

be deg om å aktivisere kortet for sikker nettbetaling. Dette gjøres i nettbanken, der du oppretter et passord som skal gjelde for netthandel. Samtidig får du spørsmål om å legge inn en personlig melding. Den personlige meldingen er en tekst du blir møtte med når spørsmål om passord dukker opp ved handel på Internett. Teksten er en ekstra sikkerhet for at du ikke er kommet inn på et falskt nettsted og derved gir fra deg passordet til uvedkommende. Meldingen kan være hva som helst, for eksempel "Bestemor heter Anna."

I nettbanken kan du velge et passord og en personlig melding og aktivere Visa-kortet for netthandel.

Når du kommer til en nettbutikk som viser din personlige melding, vet du at du trygt kan oppgi passordet.

Blant Culturas låneprosjekter første halvår 2005:

- **Økologiske produkter:** Godt Brød The-resesgate AS (bakeverksted og utsalg), Gudmund Gjerdrum (grønnsaker og korn), Corona produkter (safteri knyttet til Rotvoll gård)
- **Miljø:** Fornyelse av biler i BildeleRingen BA og Trondheim Bilkollektiv BA. Økopomorka (Utviklingsprogram med fokus på økologi, kvinner og entreprenørskap, se omtale i forrige nummer av Pengevirke).
- **Kultur:** Kuba Kultur, se egen omtale.
- **Pedagogikk:** Haugtussa Steinerbarnehage i Ås og Prosjektskolen AS (kunstskole) i Oslo.
- **Omsorg:** Jøssåsen landsby (kjøp av bygning til verksted og bolig)

Kuba Kultur - Oslo

I et ombygd fyrhus på Kuba på Grünerløkka i Oslo ønsker Kuba Kultur velkommen til et kultursenter med kafé, galleri og utescene. For få år siden var huset helt falleferdig, med store frostskafer og skader i fundamentet, og det er tvilsomt om det hadde unngått rivning om ikke tre ildsjeler hadde dukket opp, Jørn Hansen, Bo Gleditsch og Per Pontus Alexander Svensson. Huset er nå rehabilitert og pusset opp etter alle kunstens regler og lyser opp i omgivelsene med sin varme, røde farge. Bygget er 80 år gammelt og står på Byantikvarens gule liste.

Positiv omtale i Dagbladet

21. mai var det stort oppslag i Magasinet i Dagbladet om Cultura og Culturas låneprosjekter. Hausmania, Godt Brød, AB Trepleie og Cuba Kultur ble presentert. Vi var godt fornøyd med presentasjonen i bladet, som hadde en positiv vinkling og flotte prosjektbilder. Artikkelen har ført til mange henvendelser til Cultura, særlig med søknader om lån.

Artikkelen hadde imidlertid en overskrift som kunne mistolkes: "Hva har alle disse felles? De har fått lån av en bankdirektør som elsker gjeldsslaver." Dagbladet beklaget i ettertid denne overskriften, som kunne tolkes som at de omtalte prosjektene var gjeldsslaver. Det er ikke!

Fornyelse av maskinpark og datasystem

Vi har fått mye positiv respons etter at Culturas nettbank i mai 2005 ble flyttet til en ny og raskere maskin. Som mange kanskje har lagt merke til, var Culturas nettbank stengt en helg i juni. Det skyldtes at resten av Culturas datasystemer ble lagt over til ny maskin. Samtidig ble lånesystemet oppgradert med nye funksjoner, bl.a. kan vi nå tilby både annuitetslån og serie-lån.

Gledelig melding til Databrukere

Culturas nettbank er nå på listen over nettbankere som støttes av Datab. (Datab versjonsnummer 1620 eller høyere.)

"Nytt fra Cultura" til Culturakunder som ikke får Pengevirke

Hvis du ikke abonnerer på bladet, men ønsker å lese "Nytt fra Cultura" på papir, må du enten kontakte Cultura Bank og bestille Pengevirke eller skrive ut "Nytt fra Cultura" fra Culturas hjemmesider, der nye utgaver av Pengevirke legges ut som pdf-filer.

Vi har vurdert å lage særtrykk av "Nytt fra Cultura" og sende til kunder som ikke abonnerer på Pengevirke. Men dette er aktuelt for såpass få personer, at kostnadene ved å lage særtrykket blir uforholdsmessig mye høyere enn om vi sender hele bladet.

Vi håper våre kunder har forståelse for denne måten å løse informasjonsarbeidet på.

Det praktiseres frivillig abonnementsbetaling for Pengevirke.

For mye post fra oss?

Hvis du ikke ønsker å motta bladet, eller du får for mange eksemplarer, kontakt Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 eller cultura@cultura.no.

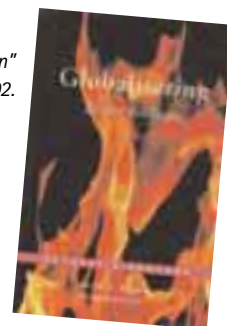
Abonnement på Pengevirke

I Norge kan abonnement på Pengevirke tegnes ved å kontakte Cultura Bank. Bladet finansieres ved frivillig fastsatt abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til konto 1254.96.00555, adresse Cultura Sparebank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Merk giroen "Pengevirke 2005".

Problemet er ikke globaliseringen, men markedsfundamentalismen!

Av Arne Øgaard

"Globalisering en stor desillusjon"
av Joseph Stiglitz. Spektrum 2002.

Dette hevder Joseph Stiglitz. Han fikk nobelprisen i økonomi i 2001, har vært visepresident i Verdensbanken og har ledet president Clintons økonomiske konsulentråd. Han har reist rundt i alle områder hvor det har vært økonomiske problemer, og han har fremhevet seg med våken og selvstendig tenkning.

Nasjonalist eller verdensborger

I år feier vi nordmenn at det er 100 år siden vi kom ut av unionene med Sverige. Dette viser hen til en periode hvor det nasjonale stod i sentrum. Det var viktig for hvert enkelt folk å finne frem til og å kunne uttrykke sin egen identitet. I dag er tidsånden en annen. I dag er vi verdensborgere. Hele verden kommer daglig til oss gjennom vårt store utvalg av massemedier, og vi er blitt globetrottene som tar oss frem til de fjerneste avkroker på verdenskartet. Vi lever i en global virkelighet. Det nytter derfor ikke å være i mot globaliseringen, men vi må selvsagt være oppmerksomme på at globaliseringen kan skape problemer. Jo mer nøyaktig vi kan beskrive disse problemene desto mer fruktbar kan globaliseringsdebatten bli.

Markedsøkonomi alene kan ikke løse problemer

Joseph Stiglitz har valgt å kalle hovedproblemet for markedsfundamentalismen. Hva han mener med dette kan man få en klar forståelse av ved å lese hans bok "Globalisering en stor desillusjon" (Spektrum 2002). Mens Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF) ofte omtales som en enhet, så tar Stiglitz i denne boken en sterkt oppgjør med IMF. Han påpeker at IMF er ledet av topputdannede økonomer, økonomer som kan sin teori og som virkelig tror på den, men denne troen har gjort dem blinde. I stedet for å hjelpe mennesker i nød har den teoretiske tenkningen igjen og igjen bidratt til å øke problemene i Russland, i store deler av Asia, i Afrika og i Syd-Amerika. Stiglitz grunnleggende råd er at de som vil gjøre noe må ut av kontorene for å se hvordan det virkelig står til før de tar sine beslutninger. Det andre rådet, som ikke er mindre viktig, er at det nytter ikke å tro at markedsøkonomi alene kan løse alle problemer. Dette viste seg spesielt tydelig i Russland etter kommunismens fall. Når markedsøkonomi blir innført i et land uten et vel-fungerende rettsliv, gir man fritt spillerom for mer eller mindre kriminelle elementer.

Fri flyt av kapital

Han er spesielt skeptisk til fri flyt av kapital. Det finnes flere eksempler på at finansspekulanter har tjent store formuer på å knekke andre lands valuta, men prinsipielt påpeker han at spekulantene går inn i land når den økonomiske utviklingen er i oppgang, mens de trekker seg ut når det går nedover. Det er imidlertid i nedgangstider

at landene trenger tilførsel av kapital. Mer penger mellom hendene på folk vil gi økt kjøpekraft, som igjen vil sette fart i det økonomiske livet osv. Dette er lovmessigheter som ble beskrevet av økonomen John Maynard Keynes, og Stiglitz betegner Keynes som den intellektuelle gudfaren til IMF. Intensjonen med IMF var nettopp å gå inn med penger der det trengtes tilskudd for å få økonomien i gang igjen, men etter hvert har IMF endret kursen, det har lagt økt press på de fattige landene til å stramme inn økonomien og på å betale tilbake lån til de rike landene. IMF har dermed blitt de rikes og ikke de fattiges hjelper.

IMF tror på sin ufeilbarlighet

Stiglitz påpeker at vi ikke kan avvikle globaliseringen. Den er kommet for å bli. Spørsmålet er hvordan vi skal få den til å fungere. For å løse denne gåten trengs det en helt uavhengig forskningsgruppe som kan hjelpe de fattige landene å formulere strategier og holdninger. Det trengs studier som gjøres helt uavhengig av de internasjonale økonomiske organisasjonene, og det trengs en helt annen grunnholdning enn den som i dag finnes i IMF. Stiglitz skriver: "En av de viktige forskjellene mellom ideologi og vitenskap er at vitenskap erkjenner å ha begrenset viten. Det hersker alltid usikkerhet. IMF liker derimot aldri å diskutere usikkerhet knyttet til tiltakene man anbefaler, men vil helst gi inntrykk av å være ufeilbarlige. Denne holdningen og tenk måten gjør det vanskelig for Pengefondet å lære av tidligere feil, for hvordan kan man lære av disse feilene når man ikke vil vedstå seg dem? Mens mange organisasjoner gjerne vil innbille utenforstående at de faktisk er ufeilbarlige, er problemet med IMF at de ofte opptrer som om det nesten tror på sin ufeilbarlighet." Dette viste seg blant annet etter Asiakrisen hvor IMF og det amerikanske finansdepartementet dekket over sine egne fiaskoer ved å skyldte på at de asiatiske landene ikke hadde drevet reformene langt nok.

internasjonalt rettsliv

Men det trengs ikke bare holdningsendringer. En global økonomi fordrer også et internasjonalt rettsliv. "Det er på tide å forandre noen av reglene som styrer den internasjonale økonomiske ordenen, å tenke en gang til på hvordan beslutninger blir tatt på internasjonalt nivå – og hvilke interesser som står bak – og å legge mindre vekt på ideologi og se mer på hva som fungerer(...)" Det er enorme kostnader ved en fortsatt global ustabilitet. Globaliseringen kan omformes, og når den blir det, når den blir drevet frem på en skikkelig og rettferdig måte, slik at alle land har et ord med i laget når det gjelder politikk som påvirker dem, er det en mulighet for at den vil bidra til å skape en ny global økonomi der veksten ikke bare er mer bærekraftig og mindre volatil, men der fruktene av denne veksten blir mer rettferdig fordelt."

Sproget er med til at påvirke vores syn på verden og dermed vores mulighed for at handle. Hvordan skaber vi et sundt og levende sprog, der taler om naturen som det, den i virkeligheden er? Af John Holten-Andersen

Naturkamp er kulturkamp

Lad mig starte med en sproglig vending, der som bekendt er blevet meget anvendt indenfor de sidste par år: "Vi skal have mest miljø for pengene". Ja, det er en selvindlysende sandhed – men inden vi har set os om er problemstillingen vendt på hovedet og gjort til en subtil diskussion om rente og diskontering samt hvordan man udregner prisen på lærkesang, regnskov, et klima i balance – ja, selv et menneskeliv.

Vi er gået i en fælde og denne fælde gemmer sig i sproget. For hvad er det egentlig vi siger, når vi bruger den tilsyneladende selvindlysende sætning, at vi skal have "mest miljø for pengene"?

Vi siger, at miljø og natur er noget vi skaber i kraft af pengene. Vi vender tingene på hovedet. Først i sproget, dernæst i virkeligheden. For når det er pengene, der skaber naturen, så må vi først have penge, før vi kan få natur. Altså først økonomisk vækst. Det betyder uundgåeligt mere af alt det, man kan købe for penge: flere biler, større motorveje, flere mikrobølgeovne, computere, fjernsyn – kort sagt mere Fields. Vi skal altså først ødelægge natur, for at få råd til naturen, hvilken naturligtvis er noget sludder.

Magt og sprog

Men hvordan kan det være, at en sådan løgn kan snige sig ind i vort sprog og gøre det ud for en sandhed? Det har noget med magt at gøre. Altså hvem, der har magten til at forme sproget, og i vores samfund har penge jo en altdominerende magt, hvorfor vort sprog i vidt omfang er blevet til pengemagtens sprog – økonomernes sprog.

I økonomernes sprogverden taler man om naturen som "natur-kapital" – ligesom man for øvrigt taler om mennesket som "human kapital". Her er mennesket ikke et unikt og levende væsen ligeså lidt som naturen er en skabende og livgivende natur. Nej, begge dele er død kapital, som skal bringes til live af pengene. Som kapital har hverken mennesket eller naturen i sig selv nogen værdi. Begge dele har kun værdi som middel til forrentning, og dét, der ingen forrentning giver, er derfor heller ikke en krone værd. Det

menneske som blot er, den lærke der blot er, den regnskov der blot er, ja, alt det liv, der blot er, har i økonomens sprog og tankeverden ingen værdi. Men hvordan er vi kommet dertil, at en sådan kynisk fornuft i den grad præger vor kultur?

Svaret er, at denne form for fornuft blot er toppen af et isbjerg, der under vandets overflade holdes oppe af en mægtig masse af fortrængt vand. Sagen er jo den, at man først kan tænke og tale om naturen som kapital, hvis den forud er gjort til en ressource – en naturressource.

Før økonomen kan gøre naturen til kapital må nogle andre altså have gjort den til en ressource – og disse andre er sådan nogle som mig: Altså ingeniørerne. Men for at sådan nogen som mig – altså ingeniørerne – kan gøre naturen til en ressource må nogen før os, have gjort naturen til en død ting. For en levende natur kan man umuligt opfatte som en ressource. Det kan man først, når den er gjort til en ting.

Men hvem er det, der gør naturen til en ting – dvs. et objekt – ja, undskyld jeg siger det, for jeg ved det vil provokere mange: Men det er den objektive naturvidenskab, der jo netop kun er objektiv for så vidt, at den gør naturen til objekt, altså en ting.

Når vi derfor i dag i ramme alvor kan tale om, at det er i kraft af pengene, at vi kan få natur, så hænger det til syvende og sidst sammen med det skel, som vi i kraft af hele den moderne videnskab har sat mellem os og verden. Essensen af denne videnskab er jo netop, at der findes en uoverstigelig Berlinmur mellem mennesket som subjekt – og verden som objekt. Mellem kultur og natur.

I kraft af denne mur opfatter vi ikke længere os selv som en del af naturens verden – lige så lidt som vi opfatter naturens verden som en del af os selv. Naturen er blevet en fjern, fremmed, og fjendtlig natur. Den kan vi beherske og betvinge som et objekt.

Den rent fysiske beherskelse af naturen er altså forberedt i det sprog, der først taler om naturen som en ting, siden som en ressource og til sidst som kapital, og når denne fysiske beherskelse er drevet så vidt, at der næsten ikke mere er nogen levende natur tilbage, så er vort sprog

samtidigt blevet så forarmet, at vi næsten ikke mere ejer de ord, med hvilket vi kan sige: Nu kan det f.... være nok.

Magt og miljø

Derfor tror vi også at den natur, der er tilbage, skal reddes ved mere beherskelse frem for mindre. I miljøets og naturens navn opretter vi magtfulde institutioner, som vi kalder for Miljøstyrelse, Miljøkontrol, ja, sågar Naturstyrelse, som om det er miljøet og naturen, der skal kontrolleres og styres og ikke akkurat det modsatte: At det er os mennesker, der skal styre os, hvorimod naturen jo netop kun er natur for så vidt, at vi ikke har kontrol over den.

Når natur og miljø er gjort til noget, der skal styres, så bliver natur- og miljøbeskyttelse til naturressourcemanagement, miljømonitoring, recipientkvalitetsplanlægning og en masse andre abstrakte tal og begreber. Fremstillingen af alle disse tal og den efterfølgende administrative håndtering af dem kræver bureaukrati, der koster en masse penge, og det er derfor ikke så underligt, at mange mennesker falder for parolen om "mest miljø for pengene", for vi har jo nærmest givet det indtryk, at mest mulig natur og miljø er det samme som mest mulig kontrol og styring, altså mest mulig bureaukrati, og hvor natur og miljø grundlæggende ikke kan købes for penge er bureaukrati og kontrol noget, der kun kan frembringes i kraft af penge.

Sådan går det altså til, at den måde, hvormed vi i dag begrebsligger, institutionaliserer og professionaliserer natur- og miljøbeskyttelsen, så at sige bekræfter selve løggen om, at det er pengene, der fremtryller naturen.

Et livsbekræftende sprog

Hvis vi vil genvinde initiativet i miljøkampen må vi altså vriste os fri af dette forvaskede sprog, der taler om naturen som en ting, der kun har værdi, når vi gør den til et tal, men det kan vi kun for så vidt, at vi samtidig finder et andet sprog, et sundt og levende sprog, der taler om naturen som det, den i virkeligheden er og altid har været, nemlig: Liv. Levende, sanseligt, skabende og frydefuld liv. Det liv uden hvilket, det er lige så objektivt umuligt som det er subjektivt meningsløst, at være menneske.

Artiklen er en forkortet version af det oplæg forfatteren holdt på Copenhagen Global Conscience, 23.-24. maj 2004.

John Holten-Andersen er lektor på Danmarks Tekniske Universitet og medredaktør af Tidsskriftet SALT. www.salt-online.dk

Ø-kvæget

Af Heine Refsing

– og arbejdet for bevaring af gamle husdyrracer

Et eventyr fra det virkelige liv

Ø-kvæget var fællesbetegnelsen for de små mangefarvede køer, der i gammel tid befolkede de danske øer. Variationen var stor og meget langt fra den moderne forståelse af en "race", som en ensartet gruppe dyr med mange fællestræk. Ofte betegnes disse oprindelige lokale populationer af husdyr, som "landracer".

På de danske øer begyndte man i midten af 1800-tallet at opkrydse de lokale køer med importerede avlsdyr af forskellige røde racer især Anglerkvæg. Dette førte gradvist til dannelsen af Rød Dansk Malkecer RDM, og det oprindelige primitive Økvæg blev fortrængt.

Men ikke alle bønder var begejstrede for de "nye tider". Nogle holdt simpelthen stædigt ved slægtens kvægstamme. Andre arbejdede på at forbedre den lokale race ved udvælgelse af de bedste dyr indenfor racen.

Den ellers fremskridtsvenlige Harald Goldschmidt skriver i 1890 - at "den gammelsjællandske race er forsvunden; men dog træffer man hist og her i enkelte Egne endog temmelig almindeligt paa Individder, som have bevaret en Del af det gamle Præg" (Kvægbrugets Udvikling i Danmark side 115).

Agersøkvæg foran Oregaard

Foto: Stig Benzou

Agersøkvæget

I mange år kærede ingen sig om det forsvundne Ø-kvæg. Fremskridtet havde sejret - væk var de små uanseelige middelalder dyr, og i stedet havde man fremavlet store højtydende RDM-køer. En ensartet race hvis ensartethed senere skulle komme til at betyde racens undergang pga. degeneration.

I mens denne udvikling dominerede i landbruget, havde nogle få bønder i et afsides ravnekrogs-miljø på den lille ø Agersø vest for Skælskør i al ubemærkedthed holdt stædigt fast ved det, de opfattede som øens og slægtens gode gamle kvæg. Her overlevede traditionelle avlsmetoder og så sent som i 1910 holdt man det sidste "Vollermissegilde", hvor man på Valborgsdag under lystige omstændigheder på øens bystævne udvalgte fælles bytyre. Eneste grund, til at skikken blev stoppet efter 1910, var angiveligt, at Oldermænd blev afholdsmand og afskaffede alt for "våde" traditioner.

Efter den tid gik man over til at holde tyr selv og bytte med naboerne efter behov. I 1943 gjorde man et forsøg på at indføre et system med kontrollerede tyre organiseret gennem en andels-tyreforening, som længe havde været brugt andre steder i landet. Det fungerede kun kort, da grundlæggeren pludseligt døde.

Lars Peter Nielsen

På Agersø boede en bonde, der holdt stædigt fast ved øens gamle skikke; så meget, at han blev en levende legende.

Lars Peter Nielsen blev født i 1917. Som 20årig overtog han halvdelen af slægtens gård, Kratgården og drev den videre efter de gamle traditioner sammen med en morbror, der havde overtaget gården efter sine forældre.

Lars Peter Nielsen var optaget af den gamle ø-kultur og indsamlede blandt andet det gamle vadmels stadstøj, som bønderne på øen brugte på hans bedstefars tid. Om søndagen kunne Agersøboerne se øens historie levendegjort, når Lars Peter iført gamle klædedragter, høj cylinderhat og træsko med sølvspænder kom helligdagen i hu. Han kendte ø-historien i detaljer flere generationer tilbage og de gamle familiers og gårdens slægtskabs- og ejendomsforhold i detaljer.

Om Kratgården blev drevet på gammeldags vis. Køerne stod i tøjr på gårdens jordlodder flere forskellige steder på øen, og blev endda håndmalket helt frem til 1970, hvor øens mejeri lukkede.

Kvæget var omdrejningspunkt i Agersøbefolkningens liv og i Lars Peters. Han kendte køernes afstammingsforhold ligeså godt som Agersøboernes.

Nødvendige forandringer

Lars Peter Nielsen og den lille flok gammeldags køer i alle regnbuens farver ville være endt som en historie i Agersøboernes krønike, hvis

Lars Peter Nielsen viede sit liv til bevaringen af familiens gamle kvæg og den gamle bondekultur på Agersø - her er han iført øens traditionelle festtøj fra omkring 1840.

Foto: Stig Benzon

ikke der ude i det moderne Danmark havde været mennesker, som bekymrede sig om den levende kulturhistorie. Blandt disse var Gorm Benzon på Oregård, der i sin jagt på rester af gamle husdyrracer ikke ville godtage den officielle sandhed om at Ø-kvæget var borte. Han fandt i 1990 frem til Lars Peter Nielsen og dermed til den lille særprægede kvægbesætning på et tidspunkt, hvor Kratgården på det nærmeste var faldet sammen og Lars Peter Nielsen i en alder af 83 år havde fået begge ben sat af pga. koldbrand. Besætningen blev solgt og bragt til Oregaard på nær en enkelt gammel ko, kaldet Snehvide, som Lars Peter beholdt til sin død i 1999.

Efterskrift

Her kunne historien være endt - hvis ikke dramaet var fortsat på en ny scene. På grund af finansieringsproblemer har Ø-kvæget flere gange været på vej til slagtning, men er hidtil blevet reddet i sidste øjeblik af private donorer. I vinteren 2003-4 måtte Oregård således sælge dyrene til en kreaturhandler for at skaffe penge til foder til de øvrige dyr. I sidste øjeblik blev kvæget løskøbt af den sjællandske sygeplejerske Lilli Jensen.

Eksemplet her viser de vanskelige vilkår, der eksisterer for bevaringsarbejdet i Danmark.

Ud over de frivillige og private aktører er det offentlige involveret som part ved det statslige Genressourceudvalg, som bl.a. har til opgave at støtte og inspirere netop bevaringsarbejdet. Hidtil har der ikke kunnet opnås enighed og samarbejde omkring opgaven.

Avlernes interesse er baseret på kultur, tradition og veneration for racerne og deres historie, mens Genressourceudvalget har en mere genteknokratisk opfattelse af dyrene.

Fra officiel side har der været rejst tvivl om bevaringsværdien af Agersø-kvæget og i den forbindelse er der foretaget en DNA-test, som dokumenterer, at Agersø-kvæget danner en selvstændig genetisk gruppe som er nærmere beslægtet med RødDanskMalkerace end med Jysk kvæg, hvilket stemmer overens med den kendte historiske udvikling.

De færreste af verdens gamle racer har DNA-test på deres egenart, men hvorvidt testen bliver Agersø-kvægets redning er det for tidligt at spå om. Kvæget tilhører stadig Lilli Jensen og Oregård og det er stadig et åbent spørgsmål, om der kan findes en fælles forståelse for, hvordan racen skal bevares.

Men det haster, da der i dag er 45 individer, hvoraf 12 ifølge DNA-testen bør tages ud af avlen, fordi de er krydsninger med andre racer. Dermed er man nede på ca. det samme som for 10 år siden - og det samme lave antal som racen i årevis har været nede på i hele Lars Peter Niensens tid på Agersø. En af de vigtigste anbefalinger for redning af truede racer er hurtigst muligt at opbygge en bestand på mindst 500 hunde og knapt så stort antal tyre.

Artiklen er en forkortet version af "Ø-kvæget - en moderne saga", bragt i sin fulde længde i bladet Loci, 5. Årg. nr. 1 vinter 2005 - udgivet af Center for Bio-diversitet.

Heine Refsing, F. 1959. Leder for Center for Biodiversitet siden 1995.

www.biodiverse.dk · heine.refsing@pip.alco.dk

Telefon: +45 75 87 30 08

Se også www.gamle-husdyrracer.dk

Center for Bio-diversitet – for livets mangfoldighed

"Økosystemer præget af diversitet skaber mangfoldige livsformer og mangfoldige kulturer. Sameksistensen af kultur, livsformer og levemiljøer har sikret klodens biodiversitet. Den kulturelle diversitet og biodiversiteten går hånd i hånd." Vandana Shiva (indgangstekst til hjemmesiden www.biodiverse.dk)

Center for Bio-diversitet er et uafhængigt informationscenter, der har som formål at informere om bevarelsen af den levende kulturarv, den traditionelle småavlerkultur og mangfoldigheden i kulturplanter og husdyrracer - blandt andet gennem udgivelse af bladet Loci.

Som en ikke-regeringsorganisation kan Center for Biodiversitet tale de truede dyr og planters sag ud fra et rent bevaringsorienteret perspektiv - fri for politiske overvejelser og samtidig forholde sig kritisk til udviklingstendenser indenfor området.

I "gamle dage" havde man et mere varieret udvalg af sorter - tilpasset lokale forhold. Der var kartoffelsorter og jordbærsorter for enhver smag og til ethvert formål. Udviklingsarbejdet er rettet mod masseproduktion af få sorter og med næsten ens smag - ikke særligt spændende!

Den biologiske og den kulturelle mangfoldighed går hånd i hånd. De gamle sorter og racer og den folkelige småavlerkultur hører sammen. Danmark er forpligtiget af Riokonventionen til at beskytte begge dele!

Center for biodiversitet ønsker almindelige menneskers ret til den biologiske mangfoldighed sikret. Som støtte medlem får du forskellige medlemstilbud, rabat på bøger og bladet Loci - 4 gange årligt. Heri bringes bl.a. artikler om den levende kulturarv, bevaringsværdige sjældne sorter og racer, småavlerkulturen og bevarelse af naturlig genetisk variation og mangfoldighed.

Svenske anarkister starter "bank" for radikale projekter

Grupper og individer som har politiske ideer, men mangler penge, kan nå henvende sig til "Anarkakassan". Den gir bidrag eller rentefrie lån til projekter som er bygget på anarkistiske vurderinger, som frihet under ansvar, likeverd på alle samfunnsplan og en solidaritet som omfatter alle.

Anarkakassan drives av Peppbrigaden, som har som målsetting "et mylder av radikale aktiviteter". Les mer på www.anarkakassan.se.

Matador

A.P. Møller-Mærsk gruppen er stor - men hvor stor? Dagbladet Børsen skriver 1. juni at gruppen med sit seneste rederiopkøb vil stå for 15% af Danmarks nationalprodukt. Det er en tredobling siden 1995. Den omfatter nu verdens største rederi, og gruppen står - med en markedsverdi på 237 mia kr. - for 24% af det samlede danske aktiemarked og beskæftiger ca. 43.000 mennesker i Danmark alene. Dertil kommer gruppens betydende aktiepost i Danske Bank.

Økologiske supermarkeder i DK

Økologiske producenter er begyndt at omlægge deres gårdbutikker til fælles økologiske supermarkeder inde i byerne. Herning, Viborg, Esbjerg, Holstebro og Århus har én - og senest Kolding, hvor 12 producenter driver "Høkeren", der også har egen slagteafdeling. "Kunderne er glade for en butik, hvor de økologiske varer ikke er gemt væk mellem alle mulige andre varer", siger Morten Nielsen, der er én af producenterne og initiativtagerne. Fra starten er der 1500 varenumre på hylderne - men med den efterspørgsel og interesse kunderne har vist forventer man at komme op på det dobbelte. De økologiske varer udgør 5,5% af den samlede handel med fødevarer i Danmark. (Kilde: Information 6. juni 2005).

Usund kost øger bremselængden

En test foretaget af forsker i idræt og sundhed, Mette-Marie Linding og Transportsektorens Uddannelsesfond viser at blodsukkerets stabile niveau er med til at opretholde koncentrationen og reaktionsevnen. Testchaufførerne blev delt i to grupper. Det ene hold fik over to dage sund, vitaminrig og fiberholdig mad; det andet hold fik usund kost, som den serveres i motorvejscafeteriaerne i Danmark og øvrige Europa. Chaufførerne, der havde levet af usund mad havde langsommere reaktionsevne og dermed øgede de deres bremselængder. Testen kan ses på www.tsu.dk eller www.beyou.dk (Kilde: Nordjyske 6. maj 2005)

Stor matbok til kokken i Valhall

Culturakunde Andrimne Forlag (Andrimne var kokken i Valhall), har nylig inngått et samarbeid med Streif 2005, som er landbrukets- og bygde-Norges prosjekt i forbindelse med hundreårsmarkeringen for unionsoppløsningen med Sverige i 1905.

Boken, som lanseres på senhøsten, skal blant annet øke bevisstheten om og forsterke gleden og stoltheten over verdien av norsk mat og et levende kulturlandskap. Gjennom møter med mennesker, landskap og dyr fra hele landet skal boken fortelle de gode historiene, som både skuer bakover i historien og fremover. Ett av hovedpoengene er å vise hvordan norsk landbruk nå i sterkere og sterkere grad er tuftet på nisjeproduksjon, kvalitet, særegne opplevelser, økologi, dyrevelferd og bærekraft. For når det kommer til gode råvarer, er vi helt i verdensklasse, noe som gir oss mange komparative fortrinn. Vi har renere luft, bedre vann og mer sollys om sommeren. Det skal boken om Streif 2005 vise, som foreløpig er bestilt i et opplag på 10.000.

Sekem i Davos

Det tilbakevendende topmøde i Davos (Schweiz) for en lang række af verdens indflydelsesrige mænd (og alt for få kvinder) har i år haft besøg fra Ægypten. Topmødet ønskede at høre om erfaringerne med økologisk jordbrug, om økologiske fødevarers kvalitet og om de mulige konsekvenser af en storstilet omlægning.

Det var Helmy Abouleish fra fællesskabet SEKEM nær Kairo, der var indbudt til at tale. SEKEM er et stort fællesskab, som er stiftet i 1977 og avler økologisk bomuld, lægeurter og madvarer; driver børnehaver, uddannelses- og forskningsinstitutioner, lægeklinik osv. Besøget gav mr. Abouleish lejlighed til at fortælle pingerne om de mange positive virkninger af økologisk jordbrug: lavere energi- og vandforbrug, sundere madvarer, større beskæftigelse, mindre erosion osv; alt sammen væsentlige bidrag til løsning af mange påtrængende problemer i verden.

Lad os håbe, at d'herrer blev inspirerede til handling!

Økologisk mælk kan forebygge kræft

Økologisk mælk kan indeholde mere fytoøstrogen end konventionel mælk. Det viser en foreløbig undersøgelse af mælk fra 17 gårde. Fytoøstrogener kan virke forebyggende på hormon-afhængige sygdomme som kræft (bryst-, prostata-, og tyktarmskræft), hjerte-karsygdomme og knogleskørhed. Disse egenskaber forventes at bidrage til at opnå bedre sundhed af økologisk mælk. Læs artiklen om undersøgelsens resultater på www.foejo.dk (Forskningscenter for økologisk jordbrug)

Dansk industri vil tjene penge på vand-løsninger

I april mødtes dansk vandindustri med EU og Danida, for at blive orienteret om mulighederne i EU's vandinitiativ "Vand for liv". 500 millioner euro er sat af til at fremme at den europæiske vand-industri kan indgå i løsning af drikkevandsforsyning og ordentlige sanitære forhold i de fattigste lande.

Blandt aktørerne var de store danske vandfirmaer som Carl Bro, Grundfoss, COWI og Rambøll der sammen med andre private virksomheder og offentlige myndigheder indgår i netværket Danish Water Forum.

U-landsorganisationen Sydafrika Kontakt er kritisk overfor motiverne hos de private virksomheder og formålet med EU's vandinitiativ. Morten Nielsen fra Sydafrika Kontakt mener: "Problemet med EU's vandinitiativ er, at det ikke kun lægger op til at sikre rent drikkevand til de

fattige, der mangler vand. EU kræver også, at de fattige lande liberaliserer deres vandforsyning. Så bliver rent vand og spildevand i de fattige lande pludselig interessant, og de danske virksomheder kan tage ud i verden med penge fra EU og den danske stat og tjene penge på at mennesker er afhængige af rent vand hver dag." Peter Busch fra Grundfoss er også bestyrelsesmedlem i Danish Water Forum. Han lægger ikke skjul på, at virksomhederne har en forretningsmæssig interesse i at engagere sig i fattige landes vandforsyning og spildevandsløsninger. (Kilde: www.arbejderen.dk og www.danishwaterforum.dk)

Pris-belønnet for kamp mod privat vand

Ghaneser var blandt de seks miljøforkæmpere, der fik tildelt Goldman-prisen og 125.000 dollars hver. Rudolf Amenga-Etego har stået i spidsen for en kampagne mod privatiseringsplaner for Ghanas vandforsyning, som Verdensbanken understøtter. Han er sagfører, menneskerettighedsaktivist og han har grundlagt Ghanas Nationale Koalition mod Privatisering af Vand. Indtil videre har den ghanesiske koalitions indsats bremset den 400 millioner dollars dyre privatiseringsplan, som ville have betydet, at vand skulle sælges til fuld markedspris.

I et land, hvor omkring 70 procent af befolkningen ikke har adgang til rent vand, ville det være katastrofalt for den fattige del af befolkningen. Nogle ghanesere bruger allerede op mod 20 procent af deres indkomst på vand og for nogle familier står valget mellem uddannelse og drikkevand, siger Rudolfo Manga-Eteg til BBC.

(Kilde: www.arbejderen.dk)

Barsebäck lukker og atomkraften er på fremmarch!

"Hva' ska' væk?" "Barsebäck!"
"Hva' ska' ind?" "Sol og vind!"

Så enkelt lød parolen midt i halvjerderne, da de danske atomkraftmodstandere gik i protestdemonstrationer mod atomkraft generelt og Barsebäck specifikt.

Den 31. maj 2005 lukkede Barsebäck så endelig. I Tyskland er der truffet beslutning om at udfase atomkraften. Ligeså i Belgien og Holland.

Første Fredspark i Norge

Blant gjestene ved åpningen av Norges første fredspark var også den 93-årige Arne Næss, filosof og fjellklatrer, forfatter av mange fagbøker og lærebøker og internasjonalt kjent for å ha etablert den dypøkologiske bevegelsen.

I foråret åbnede Norges første fredspark. Initiativet kom fra Det Økologiske Hus i Trondheim, der på denne måde ønsker at stimulere til at arbejdet med fred får en plads i skolerne og i institutionerne. "Slik kan usedvanlige mennesker og de som skal arve jorden få mulighed til å gi uttrykk for sine tanker om fred", siger Ole Vestergaard, der er én af initiativtagerne. Han henviser gerne til Johan Galtung, der engang har sagt: Det er vigtigere at lave fredsparker end krigsmonumenter". Ideen med fredsparker kommer fra Italien som et symbol og en opfordring til at bringe mennesker sammen på tværs af sociale og kulturelle grænser.

Fredsstøtten blev "afsløret" af Øystein Dahle, WorldWatchInstitute i Norden og med oplæsning på 6 forskellige sprog. På Fredsstøtten står 'Må fred herske over jorden' på samisk, russisk, engelsk, arabisk, kinesisk og norsk.

Der er i dag 440 atomkraftværker fordelt i 31 lande. De dækker 16 procent af den globale elektricitetsforsyning. 30 atomreaktorer er under opførelse i 12 lande og det internationale agentur for atomenergi forventer, at der vil blive bygget mindst 60 atomkraftværker i de næste 15 år.

Argumentationen er klar: regeringernes mål for reduktion af CO₂-udslip vil ikke kunne indfries og indførelsen af grønne energier ville ikke kunne dække energifterspørgslen med mindre den "miljøvenlige" atomkraft tages ind. Det gælder om at holde "lys i pæren" hvis alternativerne skal have en chance. (Kilde: Information 31. maj 2005)

Terrorpakke-retssag mod Greenpeace

Den 9. juni 2005 startede i København en retssag mod Greenpeace, der som den første organisation herhjemme er tiltalt efter en af paragrafferne, der blev ændret med terrorpakken. Tiltalen rejstes på baggrund af en protestaktion mod gensplejsning den 13. oktober 2003 ved landbrugets hovedkvarter Axelborg i København.

Advokat Steen Bech, der repræsenterer Greenpeace, udtaler: "Det er denne ændring der har gjort det muligt for anklageren, at rejse tiltale mod Greenpeace som organisation. Det er uhørt at terrorpakken på den måde rammer organisationer der bygger sit arbejde på fredelige ikke-voldelige metoder. Aktioner af den slags

som Greenpeace aktivister gennemføre bygger på hæderkronede principper om civil ulydighed, hvor individet tager ansvar for sine egne handlinger. Det bør man ikke straffe kollektivt".

(Kilde: pressemeddelelse fra Greenpeace)

Iraks landbrug "befriet"

Da den tidligere administrator for Irak, Paul Brenner, forlod Bagdad i juni 2004, efterlod han sig 100 lovbeværetsgørelser til besættelsesmagten i Irak. Blandt dem er nr. 81: "Patent, industrial design, undisclosed information, integrated circuits and plant variety". Denne lov er skæbnsvanger for de irakiske bønder.

Med det kapitel i loven, der har overskriften: Plant Variety Protection (PVP) indføres rettigheder for såsæd og frø – en form for patent på plantesorter – efter amerikansk forbillede. For at blive optaget på PVP-listen, skal plantesorten overholde vestlige standarder om ensartethed og stabilitet. De krav kan de lokale plantesorter ikke efterleve – og bønderne har heller ikke råd til at få frøene certificeret.

Dermed forbydes de irakiske bønder reelt at bruge deres egen såsæd, som de har forædlet lokalt gennem generationer. Ifølge FAO benytter 97% af landmændene egen lokal såsæd. Fremover må de kun anvende PVC-certificeret såsæd, dvs. i praksis den såsæd, der er patentret og som udbydes af multinationale firmaer som Syngenta, Monsanto og Bayer.

(Kilde: Global økologi, dec. 2004
www.globalecology.dk)

En planet under pres

(fortsat fra side 3)

I februar 2003 kom FN's befolkningsekspert med en bekendtgørelse, der på sin vis var mere chokerende end angrebet den 11. september: Den verdensomspændende stigning i forventet levetid var på dramatisk måde blevet vendt for en stor del af menneskeheden - nemlig de 700 millioner mennesker; der bor i Afrika syd for Sahara. HIV-epidemien har reduceret den forventede levetid blandt denne regions befolkning fra 62 til 47 år. Epidemien kan snart have taget lige så mange liv som alle krige i det tyvende århundrede. Det, vi kan lære af den historie, er, at prisen for ikke at tage nye problemer alvorligt i tide kan blive uhyggeligt høj.

HIV-epidemien er ikke den eneste nye megatrussel. En anden megatrussel - klimaforandring - får ikke den opmærksomhed, den fortjener fra de fleste regeringer, særligt fra USA - det land, der står for en fjerdedel af al kuldioxidudledning. Washington vil vente, indtil klimaforandringerne er endeligt bevist, men til den tid vil det være for sent at forhindre en global opvarmning. Ligesom regeringer i Afrika så HIV-infektionen stige og stige uden at gøre noget videre ved det, ser USA's regering atmosfærens CO₂-indhold stige og stige uden at gøre noget væsentligt for blot at stoppe stigningen.

Andre megatrussler, der bliver negligeret, er erosionen af landbrugsjorden og de voksende ørkener, som truer hundreder af millioner af menneskers liv og velvære. Disse spørgsmål optræder ikke engang på radarskærmen hos mange af verdens regeringer.

Indtil videre har størstedelen af den miljømæssige ødelæggelse været lokal: Aral-søens død, de brændende regnskove i Indonesien, kollapsen af Canadas torskefiskeri, afsmeltningen af de gletschere, som er hovedleverandører af vand til Andesregionens storbyer, den støvskål, der er ved at dannes over det nordvestlige Kina, og udtørringen af grundvandsårene i USA's præriestater. Men efterhånden som disse lokale miljøbegivenheder bliver større og flere, vil de mere og mere svække den globale økonomi og bringe os nærmere til den dag, hvor den økonomiske boble vil sprænge.

De økologiske regninger skal nu betales

Menneskehedens krav til jorden er forøget betragteligt i det sidste halve århundrede, i takt med at antallet af mennesker er steget, og vores indkomster er forøget. Verdens befolkning er steget fra 2,5 milliarder i 1950 til 6,7 milliarder i 2000. Væksten i disse 50 år er større end i alle de forudgående 4 millioner år, vi har eksisteret som art.

Indkomsterne er steget endnu hurtigere end befolkningen. Den gennemsnitlige indkomst per person i hele verden blev næsten tredoblet fra 1950 til 2000. Befolkningstilvækst og stigningen i indkomster har tilsammen gjort, at verdensøkonomien er steget fra lige under 7 billioner US-dollar (målt i 2001-dollars) i 1950 til 46 billioner i 2000, en vækst på næsten 7 gange.

Befolkningstilvæksten og de stigende indkomster har tilsammen tredoblet verdens efterspørgsel på korn i løbet af det sidste halve århundrede, en stigning fra 640 millioner tons i 1950 til 1855 millioner tons i 2000. For at tilfredsstille denne voksende efterspørgsel

har bønderne opdyrket nyt land, der er stærkt erosionstruet - jord, der enten er for tørt eller skrånere for meget til at tåle dyrkning i længere tid. Hvert år bliver milliarder tons muldjord blæst væk i støvstorme eller vasket væk i regnvejr. Tilbage står bønderne med det problem, at de hvert år skal skaffe mad til 70 millioner mennesker mere, men med mindre muldjord til rådighed end året før.

Også behovet for vand er tredoblet i takt med stigende forbruget inden for landbrug, industri og boliger, og det overstiger nu langt den langsigtede kapacitet i mange lande.

Som resultat heraf falder grundvandsstanden, og brønde løber tør. Også floder bliver tørlagt, til alvorlig skade for naturen og økosystemerne.

Anvendelsen af fossile brændsler er firedoblet, hvilket har bevirket en stigning i udledningen af kuldioxid - en stigning, som overstiger naturens evne til at binde kuldioxid. Som resultat af dette er atmosfærens CO₂-koncentration steget fra 316 parts per million (ppm) i 1959, da officielle målinger begyndte, til 369 ppm i 2000.

Den sektor i økonomien, som ser ud til først at få de alvorligste problemer, er fødevarersektoren. Eroderet agerjord, ødelagte græsningsarealer, kollapsede fiskebestande, faldende grundvandspejl og stigende temperaturer virker alt sammen hen imod at gøre det sværere at udvide fødevarerproduktionen hurtigt nok til at følge med efterspørgslen. I 2002 var verdens kornhøst på 1807 millioner tons, 100 millioner tons eller 5 procent mindre end verdens totale forbrug. Dette underskud, det største nogensinde, markerede også det tredje år i træk med underskud i kornproduktionen og fik lagrene til at falde til det laveste niveau i en generation.

Nu er spørgsmålet: Kan verdens landmænd komme igen og udfylde produktionen nok til at udfylde det 100 millioner tons store underskud, skaffe nok til de mere end 70 millioner mennesker, vi bliver flere hvert år, og genopbygge lagrene til et mere sikkert niveau? Før i tiden reagerede bønderne på mangel og høje priser ved at tage mere jord under plov og ved at bruge mere vand til kunstvanding og bruge mere gødning. Nu er det tvivlsomt, om bønderne kan udfylde "hullet" uden at udtømme vandreserverne yderligere og bringe fremtidig høst i fare.

Ved Verdens Fødevarer-topmøde i Rom i 1996, afholdt af FN's fødevarer- og landbrugsorganisation FAO, enedes 185 lande plus EU om at reducere sulten med halvdelen frem til 2015. Med årene 1990-92 som basis satte regeringerne sig det mål at nedsikre det antal mennesker, som var sultne - 860 millioner - med cirka 20 millioner hvert år. Dette var et spændende og værdigt mål, som også senere blev et af FN's udviklingsmål for årtusindskiftet.

Men i sin gennemgang af fødevarerikkerheden i slutningen af 2002 kom FN med en nedslående meddelelse: "I år må vi rapportere, at fremskridtet stort set er hørt op. Vore seneste overslag, baseret på data fra årene 1998-2000, sætter tallet af underernærede mennesker i verden til 840 millioner, et fald på kun 2,5 millioner pr. år i de otte år siden 1990-92.

Siden 1998-2000 er verdens kornproduktion pr. person faldet med 5 procent, hvilket jo antyder, at antallet af sultne nu er stigende. Som

det blev noteret tidligere, er den forventede levetid på stærk nedgang i Afrika syd for Sahara. Hvis antallet af sultne mennesker på verdensplan også er stigende, har vi heri to væsentlige sociale indikatorer, der viser en omfattende forværring af menneskehedens tilstand.

Bønderne er oppe mod to nye udfordringer

Når vi går ud over jordens naturlige kapacitet, skaber vi nye problemer. For eksempel er bønderne nu oppe imod to nye udfordringer: stigende temperaturer og faldende grundvandsstand. Nutidens bønder kan se frem til højere temperaturer end nogen tidligere generation, siden landbruget begyndte for 11.000 år siden. De er også de første til at være oppe imod udbredt udtømmning af vandressourcerne og det resulterende tab af vand til kunstvanding.

Den globale middeltemperatur er steget i hvert af de seneste tre årtier. De 16 varmeste år, siden man begyndte at måle det i 1880, har alle ligget i perioden efter 1980. Med de tre varmeste år i historien - 1998, 2001 og 2002 - inden for blot de seneste 5 år er afgrøderne udsat for et varmpres uden fortilfælde.

Højere temperaturer reducerer høstudbyttet på grund af deres virkning på fotosyntesen, væskebalancen og bestøvningen. Når temperaturerne stiger op over 34 grader Celsius, går fotosyntesen langsommere og falder til nul for mange afgrøder, når temperaturen stiger til 37 grader. Når temperaturen i USA's kornbælte kommer op på 37 grader eller mere, lider majsplanterne af varmechok og udtørring. Man kan sige, at de går på sygeorlov. For hver dag de lider sådan, falder høstudbyttet.

Ud over nedgang i fotosyntese og udtørrede planter vil stigende temperaturer også virke hindrende på bestøvningen, der jo er nødvendig for frøsætning. Forskere på det internationale risforskningsinstitut i Filippinerne og ved USA's landbrugsministerium har sammen udviklet den tommelfingerregel, at for hver temperaturstigning på 1 grad C over det optimale i vækstperioden reduceres ydelsen med 10 procent.

Hvis temperaturen stiger til den nedre ende af det område, som forudsiges af det Interstatslige Panel for Klimaforandring (IPCC), kan kornhøsten ifølge denne tommelfingerregel i de tropiske områder blive reduceret med gennemsnitligt 5 procent i 2020 og 11 procent i 2050. Hvis temperaturen stiger til den øvre ende af området, har høsten falde med 11 procent i 2020 og 46 procent i 2050. Det vil være vanskeligt at undgå disse fald, hvis forskerne ikke kan udvikle nye afgrødesorter, der kan tåle varmpresset.

Den anden udfordring som bønderne står overfor, faldende grundvandsstand, er også af nyere dato. Med traditionelle vandløftningsmaskiner drevet af menneske- eller dyrekraft har det i historisk tid været nærmest umuligt at udtømme grundvandsmagasinerne. Med den verdensomspændende spredning af kraftige dieseldrevne og

elektriske pumper i det sidste halve århundrede er overudnyttelse imidlertid blevet almindeligt.

I takt med at verdens behov for vand er steget, er grundvandsniveauet faldet i snese af lande, inklusive Kina, Indien og USA, som tilsammen producerer næsten halvdelen af jordens korn. Grundvandsniveauet falder i hele den nordlige halvdel af Kina. Når grundvandet falder, vil kilder og floder også løbe tør, søer forsvinder; og brønde tørrer ud. Det nordlige Kina er bogstaveligt talt ved at tørre ud. Vandstanden under den nordkinesiske slette, som står for en fjerdedel eller mere af Kinas kornhøst falder med accelererende hast. Også i Indien er vandstanden faldende. I takt med at Indiens bønder forsøger at brødføde yderligere 16 millioner nye indere hvert år, hvilket er det samme som hele Australiens befolkning, pumper de mere og mere vand op af jorden. Dette fører til faldende grundvandsstand i de stater, som huser flertallet af Indiens 1 milliard mennesker.

I USA, den tredje store kornproducent, falder grundvandsspejlet under den sydlige del af den store prærie og i Californien, der producerer en stor del af landets frugt og grønsager. Efterhånden som Californiens befolkning vokser fra 26 millioner til de forventede 40 millioner i 2030, vil det stigende behov for vand til byerne suge vand væk fra landbruget.

Snesevis af andre lande overudnytter også deres grundvandsmagasiner og lægger dermed grunden til dramatiske nedgange i fremtidens vandforsyning. De folkerigeste af disse er Pakistan, Iran og Mexico. Overudnyttelsen skaber en illusion om fødevarer sikkerhed, der er forræderisk farlig, fordi den gør bønderne i stand til at brødføde en voksende befolkning her og nu - med en dyrkningspraksis, som nærmest garanterer et fremtidigt fald i fødevarerproduktionen.

Kurven over vandforbrugets vækst igennem det sidste halve århundrede ligner kurven for befolkningstilvæksten, bortset fra at den stiger endnu stejlere. En dobbelt så stor befolkning forbruger en tredoblet vandmængde. Når først vandbehovet overstiger grundvandsmagasinernes ydeevne, vil gabet mellem de to stige yderligere hvert år. Når dette sker, vil grundvandsspejlet begynde at falde. Det første år, efter at den bæredygtige ydelse er overskredet, vil grundvandsniveauet kun falde meget lidt, nærmest uden man lægger mærke til det. Men hvert år derefter vil det årlige fald blive større end året før.

Ikke alene falder grundvandsspejlet hurtigere og hurtigere, det falder også i flere og flere lande. Det betyder, at kornhøstens nedgang vil ske i mange lande på stort set samme tidspunkt. Og det vil ske på et tidspunkt, da verdens befolkning vokser med mere end 70 millioner om året.

Artiklen, der er indledning til bogen "Plan B, for en klode i drift, af Lester R. Brown, forlaget Hovedland - bringes her med forlagets tilladelse.

AktuelleBøger

Fundamentalismernes sammenstød
Korstog, jihad og modernitet
Af Tariq Ali.
Informations Forlag

2004. 430 sider, DKK 328,-
ISBN 87-7514-086-1

Bogens gennemgang af Vestens og Islams historie, konflikter og krige danner baggrund for en diskussion af de aktuelle spændinger og konflikter mellem de to verdensopfattelser og de to folkegrupper. Den synlige vold i USA er ifølge forfatteren reaktion på den usynlige vold, der gennem tiden er påført lande som Afghanistan, Pakistan, Irak, Ægypten, Palæstina og Kenya. Sammenblandingen af politik og religion kendetegner både islam og kristendommen op gennem historien og både den islamiske fundamentalisme og den vestlige imperialisme er uforenelige med et moderne demokrati.

Forfatteren der er pakistansk-engelsk, anlægger i bogen en ikke-vestlig vinkel på problematikken omkring fundamentalisme i religion og politik.

Den tavse magtovertagelse. Global kapitalisme og demokratets død. Af **Noreena Hertz.**
Informations Forlag

2005. 253 sider, DKK 298,-
ISBN 87-7514-097-7

Hvem skal have magten? De multinationale selskaber har på verdensplan overtaget den politiske udvikling. Af verdens 100 største økonomier er de 49 nationalstater, resten er privatejede. De folkevalgte politikere bliver hurtigt "indstillet" til at gå erhvervslivets ærinde. Det giver indflydelse og lovgiverne presses til at udvise vidtstrakte hensyn til firmaernes interesser – ellers vil deres investeringer blive placeret i et andet land. Traditionelle opgaver som skole- og sundhedsvæsen lægges over i private selskabers hænder. De har et overordnet formål: at tjene penge. Alle andre formål såsom social retfærdighed, uddannelse eller ligestilling er sekundære.

Forfatteren er professor i økonomi, Ruslandseksperter og tidligere medarbejder ved

Verdensbanken. I bogen diskuterer hun den udvikling, hvor stemmeafgivelsen som demokratisk hjørnestein er blevet afløst af protestaktioner og politisk forbrug som våben. Er det overhovedet muligt at genetablere en folkelig politisk regulerende faktor overfor den kapitalistiske økonomi?

Fra frihedens slagmarker i Kina, Indien og Afrika. Af **Jørgen Steen Nielsen.**
Informations Forlag
2004. 464 sider,
DKK 298,- .

ISBN 87-7514-095-0.

Journalisten Jørgen Steen Nielsen formidler indtryk fra sine tre rejser til Kina, Indien og Afrika. Han har påtaget sig opgaven for os andre – der ikke lige kunne komme af sted – at undersøge, hvad der egentlig sker i de lande, som begynder at markere sig kraftigt i verdensøkonomien og på den politiske scene (Kina og Indien) og det land (den verdensdel), der bliver ved med at råbe om hjælp. Og alle tre beretninger opleves vedkommende og relevante i forhold til en dansk hverdag 2005. Man efterlades ikke i tvivl om, at de håb, drømme og verdensopfattelser, som skabes og udvikles i Kina, Indien og Afrika har betydning for det liv vi kommer til at leve i fremtiden.

Forfatteren er biolog, mangeårig journalistisk medarbejder og chefredaktør ved dagbladet Information. Han modtog Cavling-prisen i 2003 for sine artikler om grundlaget for Irak-krigen.

Visjoner for Norge
Guttorm Fløistad og Øystein Dahle i samtale med Henrik B. Tschudi.
Paradigmeserien
Flux Forlag, Oslo 2004

ISBN 82-996657-3-6

Øystein Dahle har i en årrekke vært en av de mest sentrale og anerkjente innenfor den norske miljøbevegelsen. Professor i idéhistorie Guttorm Fløistad har i minst like lang tid vært anerkjent som en klok mann, en som mange har lyttet til med glede. Sammen med redaktør Henrik B. Tschudi i tidsskriftet Flux har de gjennomdrøftet

en lang rekke sider av vårt samfunn. Disse samtalene er nå publisert i en bok.

Vårt samfunn er basert på produksjon og forbruk av ting. Denne produksjonen ødelegger den økologiske balansen. Mange mennesker vil gjerne stoppe disse ødeleggelsene og de vet også at de egentlig kan klare seg best uten alle tingene. Men hvorfor fortsetter alt da i det samme vanvittige sporet? De to gamle menn har mye fornuftig å si om dette. De uttrykker seg klart og til dels humoristisk. Dette er ingen moralpreken, men en bok full av tankevekkende utsagn og eksempler. Språket er enkelt og klart, fritt for akademisk tomprat.

De gamle menn samtaler om Norges forhold til verden, om økonomi og næringsliv, læring, teknologi og vitenskap, landbruk og naturliv, helse, økologi, kultur, media og demokrati. Beskrivelsene av dagens situasjon er skarp, og faktaopplysningene er vesentlige og av den typen vi ustanselig trenger å bli påminnet om. Visjonene er enkle, de vender ofte tilbake til det samme grunntema. Verden vil bli bedre om vi bruker mindre tid på ting og mer tid på hverandre og på å være mer ut i naturen. Vi må fordele arbeidet slik at alle kan arbeide en del av dagen og slik at alle kan få mer tid til å til å dyrke andre verdier.

Av og til berøres også mer dypereliggende spørsmål som i det følgende sitatet fra Guttorm Fløistad:

"... Vi må huske at vi har to former for vekst: indre vekst og ytre vekst. Markedsøkonomien gir oss et bilde av ytre vekst. Indre vekst kan sammenholdes med en indre rikdom, som godt kan følges av en frivillig ytre fattigdom. Men når vi tar ideen om indre vekst og legger den ut i det ytre, blir det galt. Da har vi opphøyet det ytre til menneskehetens kongedømme på jord. Den indre veksten tåler en del, men ikke så veldig mye. Det er ikke tilfeldig at kristendommen for lengst er sekularisert – den har ikke klart å motstå presset fra en ytre økonomisk vekst. I motsetning til hva vi finner i mye av islam. Der forsvarer de sin religion og det som er kjernen – inderligheten i utøvelsen. Derfor har vi også terrorisme. Vi skjønner ikke hva vi holder på å ødelegge. Når amerikanerne bomber Taliban i Afghanistan, bomber de noe de selv har vært med på å frembringe." *Arne Øgaard*

Den politiserede maten
Eivind Jacobsen, Reidar Almås og Jahn Petter Johnsen (red.)
Abstrakt Forlag
Oslo 2003
ISBN 82-7935-081-0

WTO presser på for å definere maten som en vare. Men når maten skal selges spiller gjerne næringslivet på at mat er noe naturlig. Mat er også en sentral del av vår kultur. Hvilke problemer kan oppstå om maten utelukkende blir betraktet som en vare. Dette er et av problemområdene som blir drøftet i boka "Den politiserede maten". Men også en rekke andre spørsmål blir belyst. Må det økologiske jordbruket unngå å profilere sin verdier for ikke å havne i unødige konflikter med det tradisjonelle jordbruket? Genmodifiserte jordbær kan føre til mindre sprøyting, men hvorfor vil mange forbrukere likevel ikke ha dem? Hva er funksjonell mat og hvordan stiller forbrukerne seg til den? Hvorfor får vi ikke mangfold i de norske ostediskene? Hva blir problemet hvis du liker å spise kjøtt og samtidig er glad i husdyr? Hvor stammer våre holdninger om mat fra? Hvorfor kan vi spise pølse med lompe i noen sammenhenger, men ikke i andre? En rekke forskere belyser disse spørsmålene i lange, til dels tankevekkende, men ikke alltid like klagjyrende drøftinger. De beste bidragene i boka er de som følger en historisk linje. Dette dreier seg om kugalskapens og prisutviklingens historie.

Smag for etik af
Christian Coff. Museum Tusulanums forlag
2005. 119 sider. 125 kr.
ISSN 160 3476

Mad er blevet et etisk og politisk varmt emne: gensplejede fødevarer og kemiske tilsætningsstoffer – Hvordan indvirker de på sundheden? Brugen af billig arbejdskraft fra Østeuropa og vanvittige dyretransporter.

Den moderne fødevarerproduktion rejser en række etiske spørgsmål i forhold til miljø, dyrevelfærd, ernæringskvalitet, fødevarerikkerhed, arbejdsmiljø, beskæftigelse osv.

Politikerne lægger ofte ansvaret tilbage på forbrugerne – som kun sjældent har forudsætninger for at agere politisk. Ikke mindst fordi fødevarernes fremstillingshistorie er ukendt og sjældent tilgængelig.

Christian Coff, der er agronom, ph.d. i filosofi og forskningsleder ved Center for Etik og Ret i København – diskuterer i denne bog konsekvenserne af problematikken og giver et bud på, hvad der skal til for at vi, som borgere og forbrugere kan påvirke processen.

Bæredygtig udvikling – miljø, forbrug og livsstil. Det økologiske råd 2005. 28 sider.
ISBN 87-89843-74-6

Et lille hefte til undervisningsbrug overfor børn og unge. Udviklingen i samfundet har skabt mange nye muligheder og positive forandringer. Men der har også vist sig nogle uheldige konsekvenser i forhold til natur, miljø og mennesker. Disse utilsigtede virkninger udgør nu direkte trusler mod fremtiden og mod et menneskeligt liv på jorden. Heftet viser, hvordan vi enkeltvis og fælles i samfundet må indrette os i forhold til energi, klima, vand, affald og kemikalier.

Miljø-scenarier
Red. Hanne Bach.
Forlaget Hovedland
2005. 68 sider.
DKK 138,-.

ISBN 87-7739-739-3.

Hvordan bliver det i fremtiden? og hvordan kan vi indrette os på fremtiden? Både erhvervsliv, forskere, politikere og almindelige mennesker er optaget af disse spørgsmål. Der produceres fremtidsbilleder, prognoser og scenarier i stort omfang. Men hvad er disse "spådomme" om fremtiden egentlig, hvad bygger de på og hvad kan de bruges til? I bogen gennemgås forskellige typer af forudsigelser, hvilke forudsætninger de bygger på og hvad de kan anvendes til og hvilke begrænsninger de har. Gennem eksempler vises hvad sådanne scenarier har været anvendt til inden for landbrug, energi, trafik og luft.

Creative Man
Af Institutet for Fremtidsforskning, Gyldendal 2005. 215 sider. ISBN 87-02-03243-0

Det globale samfund har gennemgået en udvikling fra landbrugssamfund til industrisamfund. Det skete gennem øget arbejdsdeling, speciali-

sering og inddragelse af ny viden. Resultatet var stigende velstand. I landbrugssamfundet handlede det om de basale behov, familiens reproduktion gennem selvforsyning. Industrisamfundet skabte masseproducerede varer, som flere og flere fik råd til at købe.

Vejen fra industrisamfund til informationssamfund betød omlægning fra manuel arbejdsindsats til varefremstilling gennem maksimal anvendelse af teknologi. Den menneskelige værdiskabelse lå i teknologiudvikling og processorganisering.

Informationssamfundets normsæt blev afløst af en "back to basis"-stemning. Produkternes salgbarhed lå ikke længere så meget i funktionalitet som i den historie, de fortalte. Forbrugerne søgte identitet – nu hvor de basale behov for længst var dækket. Det handlede om at signalere succes og status gennem ro, overskud af tid og en balance mellem det interessante, udviklende arbejde og en fritid med oplevelser. Dette er blevet kaldet The Dream Society (bl.a. af Institut for Fremtidsforskning i bogen af samme navn).

Nu er vi fremme ved modeordene kreativitet og innovation, der har deres rødder både i det sociale liv og i den erhvervs-mæssige udvikling. Der er skabt et materielt og mentalt overskud samtidig med at en potent teknologi står til rådighed. Det nye ligger ikke i at få ideer og udtænke løsninger – men i evnen til at føre ideerne ud i livet: "...råstoffet bag succesfulde virksomheder er kreative mennesker, som stræber efter et spændende og meningsfyldt liv. De vil ikke blot tilpasse sig enhver ny udvikling. Deres engagement, kreativitet og virkelyst styrkes, når de har indflydelse og kan stå inde for de mål, en given virksomhed stræber efter. Små eller store virksomheder med vedkommende mål, som man ikke bare går på kompromis med, vil derfor have de bedste vækstbetingelser i fremtiden". Det er her i det moderne overskudssamfund at "Creative Man" især kan manifeste sig.

Bogens redegørelse for de nærmest foregående og nuværende udviklingstendenser i samfundet og for karakteristikkene af det kreative menneske er inspirerende og informativ læsning – men helt i tråd med 'Creative Man' er det vigtigt under læsningen at være kritisk vågen. Bogen er pædagogisk, letforståelig og nem at følge i argumentationen – næsten for nem. Der er nogle væsentlige problemstillinger i det globale samfund som kræver bidrag og medvirken fra flertallet. Uden det bliver det mere end svært at være Creative Man.

Økologisk nedsmeltning i Kina

Det er fødevarersektoren, der først kommer til at mærke det stadig værre forhold mellem den globale økonomi og jordens økosystem, men geografisk set er det Kina, som er på den farlige forkant.

Af Lester R. Brown

Kinas 1,3 milliarder mennesker og 400 millioner stykker kvæg, får og geder er en alvorlig byrde for jorden. Enorme flokke af får og geder i nordvest bortæder jordens beskyttende bevoksning og skaber dermed en støvskål af en størrelse, man aldrig har set før. Nordvestkina er på randen af en massiv økologisk nedsmeltning.

Kina overbelaster sit økosystem

Siden 1980 er den kinesiske økonomi vokset til mere end det fire-dobbelte. Indkomsterne er også steget med næsten det firedobbelte, hvilket har løftet flere mennesker ud af fattigdom hurtigere end på noget andet tidspunkt i historien. Som mange andre lande overbelaster Kina sit økosystems bæreevne - forceret opdyrkning af jorden, overgræsning af græsningsarealerne, nedhugning af skovene og overudnyttelse af vandressourcerne. I sin målbevidste bestræbelse på at blive selvforsynende med korn har man opdyrket stærkt erodionstruet jord i de tørre nordlige og vestlige provinser.

Overgræsning skaber muldflugt

Mens overopdyrkingen nu delvis bliver rettet op ved at betale bønderne for at plante træer på deres agerjord, er overgræsningen ved alvorligt at nedbryde vegetationen og øge vinderosionen. Kinas bestand af kvæg, får og geder er mere end tredoblet fra 1950 til 2002. USA - et land med en tilsvarende græsningskapacitet - har 97 millioner stykker kvæg, mens Kina har 106 millioner. For får og geder er tallene 8 millioner mod 298 millioner. Koncentreret i de vestlige og nordlige provinser er alle disse får og geder i færd med at ødelægge jordens beskyttende vegetation. Når den er væk, sørger vinden for resten og blæser muldjorden væk og forvandler produktivt græsland til ørken.

I krig mod ørkenen

Kina er nu i krig. Det er ikke invaderende hære, der gør krav på dets territorium, men ekspanderende ørkener. Eksisterende ørkener vokser, og nye opstår - som guerrillastykker slår de til uden varsel og tvinger Beijing til at kæmpe på flere fronter. Og hvad der er værre, er, at ørkenerne vokser med stadig større fart og tager stadig større dele af Kinas territorium hvert år.

"Den femte årstid"

Kinas ekspanderende økologiske underskud bevirker, at der skabes en støvskål af historiske dimensioner. Med kun en smule vegetation til-

bage i dele af det nordlige og vestlige Kina kan de stærke vinde i slutningen af vinteren og i begyndelsen af foråret fjerne bogstaveligt talt millioner tons muldjord på en enkelt dag - muldjord, det kan tage århundreder at få tilbage.

Det er disse storme, som gør verden uden for Kina opmærksom på den støvskål, der er ved at danne sig over Kina. Den 12. april 2002 blev for eksempel Sydkorea opslugt af en enorm støvstorm fra Kina - en storm, som efterlod Seouls beboere bogstaveligt talt gispende efter vejret. Skoler måtte lukkes, flyafgange måtte aflyses, og klinikker blev bestormet af mennesker med åndedrætsbesvær. Butikkernes omsætning faldt. Koreanerne har lært at frygte, hvad de nu kalder "den femte årstid", støvstormene i slutningen af vinteren og begyndelsen af foråret. Japan lider også under støvstormene fra Kina. Skønt de ikke er så direkte udsat som koreanerne, beklager japanerne sig over støvet og den brune regn, som lægger sig på vinduer og bilrunder.

Hvert år, når støvstormene begynder, må indbyggerne i de store byer i Nordøstkina dukke sig. Ud over problemerne med at få vejret, og støvet som stikker i øjnene, er der det konstante arbejde med at holde støvet ude af husene og rense døre og fortove for støv og sand. Bønder og hyrder, hvis levebrød blæser væk, betaler en endnu højere pris.

4000 landsbyer truet af sandflugt

Udvidelsen af ørkener er accelereret i hvert eneste årti siden 1950. Kinas miljøbeskyttelsesmyndighed rapporterer, at Gobiørkenen voksede med 52.400 km² fra 1994 til 1999, et område der er næsten 25% større end Danmark. Med den fremrullende Gobi nu kun 200 km fra Beijing, er Kinas ledere ved at begynde at fatte situationens alvor. "Nedfaldet" fra støvstormene er socialt såvel som økonomisk. Millioner af kinesere på landet kan blive tvunget til at flytte østpå når ørkenerne indtager deres jord. Udtørringen er allerede ved at drive landsbyboerne fra deres hjem i Gansu, Indre Mongoliet (Nei Monggol) og Ningxia-provinserne. En foreløbig vurdering fra den asiatiske udviklingsbank siger, at 4.000 landsbyer risikerer at blive begravet af sandflugten i Gansu-provinsen alene.

"Vredens druer i Indre Mongoliet"

Den amerikanske støvskål i 1930'erne tvang omkring 2,5 millioner "Okies" og andre flygtninge til at forlade deres jord, og mange af dem drog vestpå fra Oklahoma, Texas og Kansas til Californien. Men den støvskål, der er under dannelse i Kina, er meget større, og i 1930'erne var USA's befolkning kun på 150 millioner - mens Kinas i dag som nævnt er på 1,3 milliarder. Hvor folkeflytningen i 30'ernes USA kunne måles i millioner, vil den i Kina skulle måles i snese af millioner mennesker. Og som en rapport fra USA's ambassade ved navn Vredens druer i Indre Mongoliet noterer: "desværre har Kinas "Okies" af det 21. århundrede ikke noget Californien at flygte til - i det mindste ikke i Kina."

Fra bogen Plan B - for en klode i drift, del af 1. kapitel. Forlaget Hovedland.

Vårt skattkammer – Barentshavet

Av Anne-Beth Skrede, havmiljørådgiver i WWF

Barentshavet er et av verdens rikeste havområder, men også blant de mest sårbare marine økosystemene.

Barentshavet strekker seg fra Lofoten og nord til Svalbard, og østover til russiske Novaja Semlja. WWF arbeider for å beskytte de mest sårbare naturverdiene i dette enorme havområdet.

Barentshavet er Europas siste, store, sammenhengende, rene og relativt velfungerende marine økosystem. I et internasjonalt perspektiv er derfor Barentshavet det aller viktigste og mest verdifulle området Norge forvalter.

WWF's kampanje for petroleumsfrie områder i Barentshavet

Noen naturverdier er for verdifulle til å utsettes for risiko. Havområdet Lofoten – Barentshavet har mange av disse helt unike naturverdiene, i et særlig sårbart økosystem.

Basert på rapporter fra Havforskningsinstituttet og Det norske Veritas har WWF plukket ut områdene med de aller mest sårbare naturressursene. WWF foreslår at det opprettes permanente petroleumsfrie områder rundt disse ressursene.

Utslipp

Det er i dag umulig å drive effektiv olje- og gassvirksomhet uten bruk av store mengder kjemikalier, og utslippene øker med feltets alder. De siste 15 årene har oljeindustrien hatt mer enn 2.500 uhellsutslipp. Sammenlikner vi offshoresektoren i ulike land, ser vi at Norge er det landet som i størst grad har en økning i utslipp av olje.

Miljøkonsekvenser

Det er svært lite kunnskap om langtidseffektene av utslipp for livet i havet. Overvåking av vannmassene rundt plattformene kom først i gang for bare 10 år siden. Havforskningsinstituttet har publisert resultater av et omfattende forsøk med torsk som ble utsatt for alkylfenoler som er representative for de som finnes i produsert vann. Dette førte til endret hormonbalanse i fisken, reduksjon i mengden melke og rogn og forsinket gytetidspunkt. Barentshavets næringskjeder er korte og sterkt sammenvevde, så bestandsreduksjon hos en art kan raskt få store konsekvenser for andre arter.

Lang mørketid, kulde og harde værforhold øker sannsynligheten for uhell. Opprensing av akutte utslipp i disse farvannene er ekstremt vanskelig. Petroleumsvirksomhet innebærer også økt skipstrafikk, med ytterligere økning av risikoen for ulykker og miljøskadelige utslipp. Du kan lese mer på www.wwf.no.

Hva finnes i Barentshavet?

- Verdens største torskebestand
- Verdens største sildebestand
- Stor loddebestand
- 150 andre fiskebestander, bl.a. steinbit, hyse, kveite, rognkjeks
- Verdens største kaldtvannskorallrev
- Flere hundre korallrev
- Enorme sjøfuglkolonier, 20 millioner fugler om sommeren
- 40 sjøfuglarter
- 12 hvalarter, bl.a. hvithval, narhval og grønlandshval
- 6 selarter, bl.a. grønlandssel, ringsel, havert og steinkobbe
- 5 delfinarter
- Oter, hvalross og isbjørn
- Flere tusen kvadratkilometer tareskog
- Store svampsamfunn
- Det arktiske havområdet som har flest kjente arter av bunnlevende organismer

Visste du at...

- Barentshavet har fått sitt navn etter den nederlandske sjøfareren William Barents (1550-1597), som med et mannskap på 16 var den første vesteuropeer som overvintret i Arktis
- Norsk vårgytende sild (NVG) tilbringer sine første 3 år i Barentshavet, før den trekker ut i Norskehavet
- Mindre enn 10 % av havbunnen i Barentshavet er kartlagt
- Norge eksporterer fisk for 30 milliarder kroner i året
- Fiskeri og havbruk sysselsetter direkte mer enn 50.000 personer i Norge
- Oljevernberedskapen vil ikke kunne hamle opp med et stort utslipp i Barentshavet
- Lodda er engangs-gyter, lever alle livsstadier i Barentshavet, og er ettertraktet mat for de andre fiskeslagene, sjøpattedyrene og sjøfuglene

Støtt WWF-Norge ved å ha Naturkonto

WWF-Norge og Cultura Bank samarbeider om en Naturkonto. Sparing på naturkonto gjør at WWF får støtte til sine prosjekter. Hvert år gir banken et beløp til WWF-Norge som tilvarer 1,5% av gjennomsnittlig innestående på Naturkonto

Møte med de andre, møte med deg selv!

Av Morten Stene,
Støtteforeningen for Olsby

– Kristensamfunnets leirsted Olsby

I disse dager kan Olsby Gård, Kristensamfunnets leirsted, se tilbake på 20 års aktiv drift. Siden 1985 har barn og ungdom fra inn- og utland møttes på Olsby for

sosialt og aktivt samvær – sommerleirer, maimøter (leirplanlegging), konfirmasjons- og lederstevner. I 20 år har dette stedet, langt inne i Hedemarkens skoger ved Mjøsa, stått som et sentralt møtepunkt for mennesker.

Frem til 1984 hadde Olsby Gård sammen med Kåre Godager bl.a. tjent som Helios-saferi for hele Norge. På den biologisk-dynamiske gården fantes det også et bakeri og her ble drevet antroposofisk arbeid og forskning. Da Kåre Godager døde av alderdom i 1984 ble gården kjøpt av Kristensamfunnet. En aktiv initiativkrets som hadde dannet seg på Hedemarken hadde en felles visjon om Olsby Gård

som leirsted. I 1985 dannet initiativkretsen og Kristensamfunnet en støtteforening for å kunne skape det økonomiske grunnlaget for en opprettholdelse av en Olsby-stiftelse.

Rundt Sankt Hans tider, sommeren 1985, kunne Olsby gård ta imot ungdommer til den første ungdomsleiren, og senere på sommeren ble den første barneleiren avholdt.

På en Olsbyleir er det mange muligheter til å få utfolde seg i både praktisk og kunstnerisk arbeid. Hver dag, under en leir, arbeides det med oppussing og vedlikehold, noen tegner og maler, mens andre skaper musikk eller lager teater. Initiativene og mulighetene til å utfolde seg er mange. Det å arbeide sammen gir muligheten til å lære samarbeid og er fellesskapsberikende. Felles for alle leirene, enten de er rettet mot barn eller ungdom, er det høytidlige samlingspunktet. Det er godt å kunne oppleve noe høytidlig sammen og å ha muligheten til å samtale om vesentlige spørsmål knyttet til livet.

En annen vesentlig og fellesskapsberikende ting ved leirene er morgen- og kveldssamlingene. Her møtes alle til sang og musikk og andre frie initiativer og innslag som måtte dukke opp under en leir! På samlingene fortelles det også, alt ifra legender som f.eks. Illiaden, Parsifal (barneleir) til biografier om mennesker som f.eks. Robert Oppenheimer, Marcello Haugen, Jens Bjørneboe, Nelson Mandela (ungdomsleir/konfirmasjonsleir). Hva er det, foruten disse nevnte ting, som utgjør en leir og som får unge mennesker til å komme tilbake år etter år? Kanskje det nettopp er menneskene?! Enhver leir er bærer av et leirfellesskap og her oppstår møtene: møte med de andre, møte med deg selv! Det er verdifullt.

Når vi nå ser tilbake på 20 års drift av Olsby, ser vi samtidig fremover. Stedet må pleies som form for å kunne fylles med innhold, med mennesker. Det er vårt store håp og ønske at Olsby kan få fortsette å stå som en verdifull og levende møteplass for unge mennesker i årene som kommer. Når vi nå går igang med et stort og kraftig løft og renovering av stedet trenger vi foruten praktisk hjelp også økonomisk støtte. Vår henvendelse går til alle dem som måtte føle seg tiltrukket av impulsen som vi står som en del av. Vi er dypt taknemlige for ethvert bidrag som måtte komme og går med stor tiltro og felles kraft inn fremtiden for Olsby som møteplass for unge mennesker!

Bli medlem av Støtteforeningen Olsby!

Olsby gård har i tjueto år vært leirsted for et lekent og kreativt leirliv i Kristensamfunnets regi. Barn og ungdom fra både Norge, Sverige og Danmark har i løpet av årene hatt stor glede av stedet. Olsby kunne aldri eksistert eller fungert slik det gjør uten ildsjeler som gjør frivillig arbeid. En viktig bærebjelke for leirstedet Olsby er Støtteforeningen Olsby. Som medlem i Støtteforeningen mottar man Olsby-bladet som kommer ut en gang i året. Kontingent: kr 400,- pr. år.

Olsby er nå i en situasjon hvor det er helt nødvendig å heve standarden på bl.a. kjøkken og el-anlegg. I tillegg trenger mange av stedets bygninger generell oppussing. Støtteforeningen trenger sårt flere medlemmer!

Bli Medlem:

Send e-post med navn og adresse til stotteforeningen@olsby.org

Merk e-posten med "støttemedlem Olsby"

Eller skriv til:

Støtteforeningen Olsby, Inkognito Terrasse 9, 0256 Oslo.

www.olsby.org · kontonr. 1254.05.02275

Natur og Kultur tur

Kenozero nasjonalpark, Arkhangelsk august 2005

Stiftelsen ØkoPomorka og Kenozero nasjonalpark inviterer

Nasjonalparken har skreddersydd et program som passer for alle som er interessert i Russland, kultur, god mat, banja (badstue) og natur.

Vi innleder reisen med båttur og omvisning i Arkhangelsk. Her får vi se historiske bygninger, gamle trehus og handle på det lokale markedet. Deretter reiser vi med tog til Njandoma. Turen er en opplevelse i seg selv. Så får vi omvisning i Kargopol. Vi ser på kirkene, folkemuseet og besøker et verksted hvor de lager "spesielle" Kargopol figurer. Reisen ender i Morsjikhinskaja bygd hvor vi skal bo hos Nadezhda (hospitant i ØkoPomorka) og Alexander Antuijev. Her besøker vi et Vízit-senter og får se St. Peter og Pavels steinkirke fra 1800-tallet. Vi skal også innom Maseljga bygd. På veien dit får vi se et enestående naturminnesmerke – et vannskille mellom Ishavet og Atlanterhavet, og vi får omvisning i en økologisk barneleir. Det blir også tid til en båttur på den sørlige innsjøen i Kenozero. I Morsjikhinskaja bygd får vi også lage ting i never, delta på skogstur og lage middag sammen i steinovnen til Nadezhda. Kveldene avsluttes med banja (badstue).

Avreise fra Tromsø til Arkhangelsk mandag 15.08 og retur til Tromsø mandag 22.08.

Turen koster kr. 9000. Dette inkluderer reiseutgifter fra Tromsø, visum, opphold og de fleste måltider. Reiseleder: Torill Torgnes, Stiftelsen ØkoPomorka. Påmelding: Innen 25.06

Kontaktinformasjon: telefon: 918 44 225, epost: toril@okopomorka.no

Ny utstilling i Merkur, Århus

Eisebeth Sommer utstiller i Merkur, Århus fra 8. august til 30. september 2005. Til de viste bilder er der anvendt forskjellige teknikker og materialer: lakstryk på guld; kobber og sojabønner; sand;

jord; grafiktryk og akrylfarver på lærred. Motiverne er ur-landskaber med bjerge, ild, dyr, mennesker og dæmoner.

Maleprosessen som fortælling:

Bjerge var besteget, så gik det på hesteryg i landskaber og ørkener, hvor der overalt var revner og sprækker. Folket jeg mødte, havde ører i håndflader og fødsåler, de lærte mig at lytte. Deres børn havde knogler i håret og stjernehimmelen var deres bibel. Jeg lavede revner og sprækker i maleriet. At lave krakeleringer og revner fylder en med håb om at mennesker aldrig må glemme poesien kære liv.

The School of Nature

Sommerkurs i Fyresdal

16. – 24. juli 2005

Skapende krefter i mennesket og i naturen
Ekskursjoner i det indre og ytre

Med Ursula Flatters lege, Vidarklinikken i Järna, Patrick Müllerschön billedkunstner, Sveits, Hans-Christian Zehnter biolog, Dornach Sveits, Marianne Tvedt eurytmist, Steinerskolen i Stavanger, Hannes Weigert billedkunstner, Hurum, Frode Barkved generalsekretær i Antroposofisk Selskap i Norge.

Informasjon om kurset:

Hannes Weigert, tlf. 32 79 03 94, e-post hannesw@frisurf.no.

Program – se www.antroposofi.no

Læreruddannelse på deltid - i København 2005

Nyt hold begynder ultimo august

PÆDAGOGIK SOM KUNSTART

Uddannelsen sigter på at give grundlag for at virke som Rudolf Steinerlærer.

Uddannelsen tager udgangspunkt i det antroposofiske menneske- og verdensbillede, og de impulser, som herfra gives til alle aspekter af den menneskelige tilværelse.

Uddannelsen strækker sig over 3 år og kan efter behov suppleres med specialkurser. Et videregående studium kan tilrettelægges i samarbejde med interesserede studerende ud fra den enkeltes behov.

Der undervises ca. hver 3. weekend (fredag kl. 16-20.30 og lørdag kl. 9-16) i København (fortrinsvis på Vidar Skolen i Gentofte), samt per år 10 hele dage på AUDONICON i Skanderborg (5 dage i begyndelsen af skolernes sommerferie og 5 dage i efterårsferien). Hertil kommer en årlig obligatorisk fagpraktikperiode på 3/5 dage på en af de sjællandske skoler.

SOPHIA

Rudolf Steiner Lærerseminariet i København
Antroposofisk Kulturhus
Dybensgade 19
1071 København K.
Tlf. 33 13 73 51/33 15 70 10
Fax 33 15 70 18 - tirsdage kl. 12-16
E-mail: kontoret@steinerseminariet.dk

*Henvendelse vedr. uddannelsen
kan ske til Antroposofisk Kulturhus
eller*

*Michael Brinch tlf. 39 56 27 60 /
Jørgen Bækkeskov tlf. 55 38 77 73*

Rudolf Steiner i tiden

**Lørdag d. 10. september fra kl. 11 – 15.30
arrangerer skoleforeningen ved Johannes
Skolen i Vejle - en temadag, til belysning
af de mange praktiske virkefelter, der er
udsprunget fra antroposofien.**

Dagen indeholder dels en udstilling med "boder", hvor de enkelte aktivitetsområder præsenteres og dels en række miniforelæsninger, der giver en uddybning af aktiviteten – men også nogle bud på alternative løsningsforslag til de spørgsmål, der rører sig i tiden.

Der vil være repræsentanter fra følgende virkefelter:

- Pædagogik (Børnehave, Skole, Helsepædagogiske klasser)
- Medicin
- Landbrug / gartneri
- Bankvæsen
- Arkitektur / byggeri
- Ernæring
- Mellempøkeligt virke

Program kan rekvireres på skolen tlf. 75 83 03 20

Hertha iværksætter byggeri af nye
**Familieboliger i
Hertha Levefællesskab**

Vi bygger fig. lejeboligtyper:	Hør mere hos:
2-værelses á 55 m ² til ca. 4.100 kr/md	Søren 86 95 45 27
3-værelses á 94 m ² til ca. 6.100 kr/md	Lars 50 94 03 89
5-værelses á 110 m ² til ca. 7.100 kr/md	

Hertha Levefællesskab er en social-økologisk landsby under opbygning. Hertha ligger i Herskind (bus 112) blot 16 km vest for Århus centrum. Der er lokal dagpleje, børnehave og skole i Herskind, ligesom der kører direkte skolebus til Steiner-børnehaven og -skolen i Skanderborg. Ved siden af de mange mulige aktiviteter i Hertha, er der et aktivt forenings-, idræts- og kulturliv i Herskind og nærliggende byer. I Hertha bor 83 mennesker - heraf 9 familier/parlige med 19 børn/unge.

Tools for Self Reliance

Av Christine Bakke

"Hjelp til selvhjelp har lenge vært et populært slagord innenfor utviklingsbistand, og hvorfor ikke begynne med det aller mest konkrete, nemlig verktøy for å hjelpe seg selv til det man trenger å produsere?"

Slik tenkte en gjeng frivillige i Hampshire i 1979 og satte i gang med å samle inn gammelt håndverktøy, verktøy som ofte lå ubrukt i garasjer og kjellere, men

som hadde et nytt liv i vente under fjernere himmelstrøk.

Konseptet er enkelt: I et industrialisert overflodssamfunn som England har folk verken behov for eller kompetanse til å bruke gammelt håndverktøy. Gammelt verktøy er ofte av god kvalitet og forholdsvis enkelt å vedlikeholde for den som kjenner teknologien.

Andre steder i verden foregår utviklingen uten strøm og med et overskudd av arbeidskraft og ideer, men med begrensninger i tilgjengelig teknologi.

Ideen er ganske enkelt å samle inn ubrukt verktøy i England, sette ødelagt verktøy i stand, pakke verktøy i passende "kits" og sende disse kit'ene til håndverksgrupper i Tanzania, Zimbabwe, Uganda, Mosambik, Sierra Leone og Ghana.

TFSR sender bare verktøy som blir etterspurt. Hageredskaper og elektrisk utstyr er uinteressant, mens verktøy for smiing, skomakeri, trearbeid, sykkel- og bilreparasjonsutstyr og rørleggerverktøy er derimot etterspurt og populært. Med slikt verktøy i hende er mange i stand til å skape seg et levebrød.

I England er det nå 700 frivillige i 70 grupper som samler verktøy på 100 innsamlingsstasjoner. Ideen har spredt seg til flere land, blant annet Japan, Finland, Nederland og Danmark.

Utviklingsfokuset er sterkt i bevegelsen. Julius Nyerere, tidligere president i Tanzania og TFSRs beskytter, har sagt at ingen kan utvikle folk – folk må utvikle seg selv...og til det trenger de naturligvis verktøy. "No Condition is Permanent" står det på TFSRs postere.

Kjenner noen til lignende initiativer i Norge, kontakt artikkelforfatteren. (Telefon 22 99 51 92 eller e-post christine.bakke@cultura.no.) Redaksjonen har vært i kontakt med den engelske organisasjonen, og kan hilse fra Bob White, bob@tfsr.org, som sier at de gjerne vil bidra med hjelp hvis noen vil starte opp i Norge.

Christine Bakke F. 1972. Utdannet ved landbrukshøyskolen på Ås. Ansatt i Cultura Sparebank fra 2000. Les mer om Tools for Selfreliance på www.tfsr.org.

Cultura Bank – er en bank for deg som er opptatt av økonomi og etikk, bærekraftig økonomi, nye måter å tenke verdiskaping på.

Cultura finansierer bl.a. prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura ønsker å utvikle en ny form for bankvirksomhet. Gjennom et samarbeid med kundene skapes en pengestrøm som bevisst kan settes inn i samfunnsfornyende og miljørettede formål.

Målsetningen for Cultura er å medvirke ved finansieringen av samfunnstjenlige prosjekter. Videre å bevisstgjøre holdninger til penger og økonomi slik at kapital kan styres mot reelle behov og uløste oppgaver i samfunnet.

Bankens arbeidsområde er hele landet, og banken tilstreber nærkontakt til sine kunder. Cultura arbeider for at etikk, moral og verdiskaping kan innar-

beides i det økonomiske liv via et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet. Vi tror det er mulig å utvikle nye samfunnsøkonomiske konsepter og holdninger hvor man ikke ensidig baserer seg på egenytten som drivkraft.

Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land herunder også de nordiske land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge. Cultura har i øyeblikket en balanse på ca. 220 mio. NOK. Det er 12 medarbeidere på kontoret i Oslo.

Merkur er et holdningspræget pengeinstitut, hvor udlån sker på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger.

Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en mere bæredygtig retning, miljømæssigt som socialt. Mange af Merkurs låneprojekter har medvirket til at inspirere andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover

den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer.

Næsten 10.000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut.

I kraft af den her nævnte udlånspolitik får Merkurs indlånere den yderligere mulighed, at man kan øremærke sin opsparing til særlige formål – fx til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed m.m.

Merkur har i øyeblikket en balance på over 640 mio. kr. Af det samlede udlån på 400 mio. kr. udgør de almennyttige, samfundsgavnige projekter ca. 75%. De øvrige udlån er til private – fortrinsvis til boligformål.

Merkur har 37 ansatte fordelt på afdelinger i Aalborg, Århus og København, kontor- og mødefaciliteter i Odense samt medvirkende i et spirende bankinitiativ i Finland. Hertil kommer et repræsentationskontor i Hamborg for ca. 250 nordtyske kunder.

Cultura Sparebank Postboks 6800 · St. Olavs plass · N-0130 Oslo · Tlf. +47 22 99 51 99 · cultura@cultura.no · www.cultura.no

Merkur Vesterbrogade 40 · Postboks 402 · DK-1620 København V · Tlf. +45 70 27 27 06 · merkurbank@merkurbank.dk · www.merkurbank.dk

Afsender:
Mercur
Vejgaard Møllevej 3
Postboks 2039
DK-9100 Aalborg

Magasinpost

The World Guide

– an alternativ reference to the countries of our planet

For små 25£ (ca. 280 DKK) kan man via internettet bestille en CD-rom med aktuelle informationer om alle verdens lande:

- lande-information
- statistiske grunddata
- interaktivt verdenskort – hvorfra der kan hentes relevante data
- globale temaer i 25 rapporter fx terrorisme, HIV/AIDS, klimaforandring, demokrati, kvinders rettigheder, økonomi
- billed- og lydarkiv fra de enkelte lande
- Amnesty International rapporter
- Social Watch rapporter (nøgletal for udviklingsparametre fra mere en 100 rapporter)

CDrommen købes via

www.newint.org

Bag denne internetportal står *New Internationalist Publications* - et kommunikations-køoperativ med hovedsæde i Oxford og med salgskontorer i Canada, Australien, New Zealand, USA.

Organisationen har som formål at informere om verdens fattigdom og uligheder; at fokusere på det uretfærdige i relationen mellem de magtfulde og de magtesløse i både rige og fattige lande samt at debattere og fremme de radikale ændringer, der behøves, hvis alle menneskers basale materielle og åndelige behov skal imødekommes.

New Internationalist udgiver også et magasin af samme navn og med undertitlen: *The people, the ideas, the action in the fight for global justice*. Et blad med engagerede indlæg og artikler fra hele verden og dermed et godt bidrag til et globalt perspektiv.

